

Kainuun kuntien yhteinen kotouttamisohjelma 2014-2017

**KAINUUN KUNTIEN YHTEINEN
KOTOUTTAMISOHJELMA 2014–2017**

Asta Komulainen
Sanna Lanki
Ellinoora Neitola

SISÄLTÖ

ESIPUHE	3
1 LÄHTÖKOHDAT	4
1.1 LAINSÄÄDÄNTÖ	4
1.2 KOTOUTUMISEN EDISTÄMINEN PAIKALLISTASOLLA	4
2 OHJELMAN LAADINTATYÖ	5
3 MAAHANMUUTTO KAINUUSSA	6
3.1 KAINUUN NYKYTILAN KUVAUS	6
4 KAINUUN MAAHANMUUTTOTYÖN LINJAUKSET 2012–2015	7
5 KEHITTÄMISTAVOITTEET JA TOIMENPITEET	8
5.1 OSAAMINEN JA KOULUTUS	8
5.2 ELINKEINOT, YRITTÄJYYS JA TYÖLLISTYMINEN	11
5.3 TOIMINTAYMPÄRISTÖ	13
5.3.1 Varhaiskasvatus ja perusopetus	14
5.3.2 Liikunta- ja nuorisopalvelut	15
5.3.3 Kulttuuripalvelut	15
5.3.4 Kajaanin maahanmuuttajapalvelut	17
5.3.5 Sosiaali- ja terveystyö	18
5.3.6 Järjestö- ja vapaaehtoistoiminta	19
5.3.7 Yhteistyö muiden viranomaisten kanssa	21
5.3.8 Tulkkaus ja käännöspalvelut	21
6 SUVAITSEVAISUUS, YHDENVERTAISUUS JA KULTTUURIENVÄLISYYDEN EDISTÄMINEN	22
7 VIESTINTÄ, TOTEUTUS JA SEURANTA	23
LÄHDELUETTELO	24
LIITTEET	25
MAAHANMUUTTOTYÖHÖN LIITTYVÄÄ SANASTOA	29

ESIPUHE

Suomeen ulkomailta suuntautuva muutto on viime vuosina sekä monipuolistunut että kasvanut huomattavasti. Ennusteiden mukaan ulkomaalaisten määrä Suomessa kasvaa vuoteen 2030 mennessä puoleen miljoonaan (Valtion kotouttamisohjelma). Myös Kainuu on jo tällä hetkellä monikulttuurinen maakunta. Vuoden 2012 lopussa Kainuussa asui 1396 ulkomaalaista eli 1,72% väestöstä (Tilastokeskus). Kainuussa puhutaan kymmeniä eri kieliä ja asukkaita on ympäri maailmaa kymmenistä eri maista. Ennusteiden mukaan maahanmuutto Kainuuseen kasvaa myös tulevaisuudessa. Kansainvälinen työvoima on yksi keino turvata osaavan työvoiman saanti ikääntyvässä maakunnassa. Maahanmuutto nähdään osana positiivista väestönkehitystä Kainuussa. Maahanmuuton kasvu asettaa kehittämistarpeita julkisille palveluille samalla kuin erityisten kotouttamistoimenpiteiden merkitys kasvaa (Valtion kotouttamisohjelma).

Kainuun kunnista Hyrynsalmi, Kajaani, Kuhmo, Paltamo, Puolanka, Ristijärvi, Sotkamo ja Suomussalmi päättivät laatia kuntien yhteisen kotouttamisohjelman. Kainuun kunnista Vaala päätti tehdä oman kotouttamisohjelman. Kainuun kuntien yhteisessä kotouttamisohjelmassa linjataan paikallisella tasolla maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyvät tavoitteet, haasteet, kehittämistoimenpiteet ja resurssit. Tavoitteisiin päästään vain eri toimijoiden välisellä yhteistyöllä. Kotouttamisohjelman konkreettisena tavoitteena on tehdä näkyväksi ja tuoda tietoon eri viranomaisten ja kolmannen sektorin toimijoiden tekemä maahanmuuttajien kotouttamista edistävä työ Kainuussa ja luoda toimivat käytännöt yhteistyöhön.

Kotoutumisen tavoitteena on, että maahanmuuttaja saavuttaa kantaväestön kanssa tasavertaisen aseman yhteiskunnassa niin oikeuksien kuin velvollisuuksienkin osalta. Kotoutumisen tärkein edellytys on kielitaito ja työkäisten työllistyminen; työ on parasta kotoutumista. Kotouttamistoimenpiteiden tulee lähteä jokaisen maahanmuuttajan yksilöllisistä tarpeista. Maahanmuuttajan kotoutumisen haasteet liittyvät maahantuloon, arkipäivän elämään, kielitaitoon, toimeentuloon, koulutukseen, työhön ja yhteiskuntaan ja yhteisöön mukaan pääsemiseen. Kotoutuminen on moniulotteinen prosessi, johon tarvitaan sekä maahanmuuttajien että kantaväestön panosta.

Kajaanissa 16.10.2013

Asta Komulainen

Puheenjohtaja

Kainuun kuntien yhteinen kotouttamisohjelma -työryhmä

1 LÄHTÖKOHDAT

1.1 Lainsäädäntö

Laki kotouttamisen edistämisestä (1386/2010) astui voimaan 1.9.2011, minkä myötä kotouttamisohjelmat ovat kunnille lakisääteisiä. Laki velvoittaa, että kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava kotoutumisen edistämiseksi ja monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi kotoutumishjelma, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja jota tarkastetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Lain piirissä ovat henkilöt, joilla on voimassa oleva oleskelulupa Suomessa. Lakia sovelletaan myös henkilöön, jonka oleskeluoikeus on rekisteröity tai jolle on myönnetty oleskelukortti ulkomaalaislain mukaisesti. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Lain tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuutta ottaa osaa aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Tarkoituksena on edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken. Uudella lailla halutaan erityisesti parantaa kotoutumisen alkuvaiheen ohjausta; jokaiselle jaetaan tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, työelämästä sekä kansalaisten oikeuksista ja velvollisuuksista. Lain uudistuksen tavoitteena on myös kotoutumisen kaksisuuntaisuuden edistäminen; kotoutuminen edellyttää maahanmuuttajien ja kantaväestön vuorovaikutusta ja yhteistä toimintaa. Uusi laki velvoittaa kuntia järjestämään kotouttamispalvelut kaikille maahanmuuttajille. Kunnilla on alkukartoituksen järjestämisvelvollisuus yhteistyössä työ- ja elinkeinotoimiston (TE -toimisto) kanssa. Alkukartoituksessa arvioidaan alustavasti maahanmuuttajan työllistymis-, opiskelu- ja muut kotoutumisvalmiudet sekä kielikoulutuksen ja muiden kotoutumista edistävien toimenpiteiden ja palvelujen tarpeet. Kotoutumispalveluiden järjestämistä ja toteutumista seurataan ja arvioidaan entistä tiiviimmin. Haavoittuviin ryhmiin kuuluvien syrjäytymistä ehkäistään. Maahanmuuttajien osallisuutta lisätään ja pakolaisten hallittua kuntiin sijoittamista vahvistetaan. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Maahanmuuttoasioita ohjaa kotouttamislain lisäksi myös Ulkomaalaislaki (301/2004). Ulkomaalaislain tarkoituksena on toteuttaa ja edistää hyvää hallintoa ja oikeusturvaa ulkomaalaisasioissa, sekä edistää hallittua maahanmuuttoa ja kansainvälisen suojelun antamista ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen ja ottaen huomioon Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset. Ulkomaalaislakia sovelletaan ulkomaalaisen maahantuloon, maastalähtöön sekä oleskeluun ja työntekoon Suomessa. (Neitola & Salonen 2012, 9–10.)

1.2 Kotoutumisen edistäminen paikallistasolla

Paikallisten viranomaisten on kehitettävä kotouttamista monialaisena yhteistyönä. Yhteistyöhön osallistuvat kunta, TE -toimisto ja poliisi sekä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja palveluja järjestävät järjestöt, yhdistykset ja yhteisöt. Kunnan ja muiden paikallisten viranomaisten kotoutumisen edistämisen tavoitteena on tukea paikallisesti tai seudullisesti kansainvälisyyttä, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä edistää myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien välillä. Tavoitteena on lisäksi edistää hyviä etnisiä suhteita ja kulttuurien välistä vuoropuhelua ja maahanmuuttajaryhmien osallisuutta sekä tukea mahdollisuuksia oman kielen ja kulttuurin säilyttämiseen. Maahanmuuttajaväestön tarpeet ja kotoutumisen edistäminen on otettava huomioon kunnan ja muiden paikallisten viranomaisten yleisessä

suunnittelussa, toiminnassa ja seurannassa. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Kunnalla on yleis- ja yhteensovittamisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä sekä sen suunnittelusta ja seurannasta paikallistasolla. Kunnan on huolehdittava siitä, että sen palvelut soveltuvat myös maahanmuuttajille. Lisäksi kunnan on huolehdittava siitä, että maahanmuuttajille laissa tarkoitetut toimenpiteet ja palvelut järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Kunnan on huolehdittava oman henkilöstönsä osaamisen kehittämisestä kotouttamisessa. Laki mahdollistaa maahanmuuttajille tarkoitettuja toimenpiteiden ja palvelujen järjestämisen kuntien välisenä yhteistyönä. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Kuntien yhteisellä kotouttamisohjelmalla tavoitellaan eri viranomaisten saumatonta yhteistyötä maahanmuuttajien kotoutumisessa. Kotouttamisohjelman tavoitteena on myös turvata maahanmuuttajille laadukkaat palvelut asuinpaikkakunnasta riippumatta. Kotouttamisohjelma otetaan huomioon kunnissa laadittaessa kuntien omia strategioita. Kotouttamisohjelma otetaan huomioon myös kuntalain mukaista talousarviota ja –suunnitelmaa laadittaessa.

VISIO 2020:

***KAINUU ON MONIKULTTUURINEN MAAKUNTA,
JOSSA ARVOSTAMINEN, YHTEISTYÖ JA VUOROVAIKUTUS
OVAT HYVÄN, TURVALLISEN ELÄMÄN PERUSTA***

2 OHJELMAN LAADINTATYÖ

Kainuun elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY -keskus) kutsui koolle kunnat, paikalliset viranomaiset ja muut maahanmuuttotoimijat keväällä 2012. Tapaamisessa päätettiin Kainuun kuntien yhteisen kotouttamisohjelman laatimisesta. Vastuu kotouttamisohjelman laadintatyön käynnistämisestä annettiin Kajaanin kaupungille.

Varsinainen kotouttamisohjelman laatimisen aloittamiseminaari pidettiin syyskuussa 2012. Aloitusseminaarissa sovittiin ohjelman laatimisen tavasta ja aikataulusta sekä työryhmän perustamisesta.

Työryhmä kokoontui ohjelmantöön aikana 9 kertaa. Lisäksi kotouttamisohjelmaa työstettiin toimintalinjoittain kokoontuvissa alatyöryhmissä. Työryhmän sekä alatyöryhmien kokoonpanot ovat kotouttamisohjelman liitteenä (liite 1). Työryhmän luonnos kotouttamisohjelmasta lähetettiin lausuntokierrokselle kesäkuussa 2013.

Kotouttamisohjelman laadintatyötä ovat ohjanneet valtion kotouttamisohjelma, Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun alueellinen pakolaisten kuntiin osoittamisen strategia ja Kainuun maahanmuuttotyön linjaukset.

3 MAAHANMUUTTO KAINUUSSA

Kainuuseen muutetaan ulkomailta pääsääntöisesti työn perässä ja perhesyistä. Työperusteisella maahanmuutolla tarkoitetaan työvoiman rekrytointia ulkomailta pääasiassa Kainuun elinkeinoelämän tarpeisiin. Töihin tullaan joko pysyvästi tai määräaikaisesti projekteihin ja keikkatöihin. Työperusteinen, kuin myös perheperusteinen muutto suuntautuu Kainuuseen paljolti Venäjän lähialueilta. Vapaan liikkuvuuden periaatteella työvoimaa tulee Kainuuseen myös EU- ja ETA-maista. Työ- ja perheperustaisen maahanmuuton lisäksi Kainuussa Kajaanin seudulla on myös humanitaarista maahanmuuttoa turvapaikanhakijoille ja kiintiöpakolaisille. Kainuun kunnista vain Kajaanin kaupungilla on voimassa oleva sopimus kiintiöpakolaisten vastaanotosta valtion kanssa. Myös muilla kunnilla on mahdollisuus tehdä ELY -keskuksen kanssa sopimus pakolaisten vastaanotosta. Kotoutumispalveluista aiheutuvien kustannusten kunnille maksettavien korvausten ehtona on uuden kotouttamislain (1386/2010) mukainen voimassaoleva kotouttamisohjelma ja sopimus ELY -keskuksen kanssa pakolaisten vastaanotosta. (Neitola & Salonen 2012, 12.)

3.1 Kainuun nykytilan kuvaus

Ennusteiden mukaan Kainuussa väki vähenee ja etenkin nuorten poismuutto Kainuusta on merkittävää. Väestöennusteen mukaan väkiluku pienenee Kainuussa vuodesta 2010 (82 181 henkilöä) vuoteen 2030 (77 966 henkilöä) 4245 henkilöä. Tilastokeskuksen ennusteen mukaan laskeva suhdanne jatkuu Kainuussa vuoteen 2040 saakka. Väestön pienenemisen lisäksi Kainuun ikärakenteen ennustetaan muuttuvan vuoteen 2040 mennessä rajusti; yli 65-vuotiaiden osuuden ennustetaan kasvavan huomattavasti samaan aikaan kuin nuorten ja työmarkkinoille tulevien määrä vähenee. (Tilastokeskus.) Väestön vähenemisen ja ikääntymisen vuoksi osaavan työvoiman saatavuuteen tulee kiinnittää huomiota jo nyt. Suuri osa Kainuussa asuvista ja Kainuuseen tulevista maahanmuuttajista on työikäisiä.

Vuoden 2012 lopussa Kainuussa asui 1396 ulkomaalaista. Ulkomaalaisten osuus koko Kainuussa on 1,73 prosenttia. Suurimmat ulkomaalaiset väestöryhmät Kainuussa ovat Venäjä, Somalia, Kongon demokraattinen tasavalta, Irak, Viro, Afganistan, Ruotsi ja Thaimaa.

Kainuussa maahanmuuttajien määrä kunnittain vaihtelee suuresti. Maahanmuutto on keskittynyt Kajaaniin, missä asuu 64 % kaikista Kainuun ulkomaalaisista. Pienimmissä kunnissa maahanmuuttajia on hyvin vähän, vain joitakin kymmeniä. Kun maahanmuuttajia on kunnassa vain muutamia, ei heidän palveluntarpeensa korostu vaan heille pystytään tarjoamaan tehokkaasi kunnan palveluita samalla tapaa kuin kantaväestölle. Tämä korostuu etenkin Hyrynsalmella, Puolangalla, Paltamossa ja Ristijärvellä. Kuhmossa ja Suomussalmella suurin osa kunnassa asuvista ulkomaalaisista puhuu äidinkielenään venäjää. Suomussalmella on myös inkeriläistaustaisia paluumuuttajia, työn perässä muuttaneita sekä rauhallisemman elämäntavan etsijöitä.

4 KAINUUN MAAHANMUUTTOTYÖN LINJAUKSET 2012–2015

Kainuun maahanmuuttotyön linjaukset 2012–2015 valmistuivat vuonna 2012 alueelliseksi tarkennukseksi valtakunnallisiin maahanmuutto-ohjelmiin. Maahanmuuttotoimijoiden yhteisenä tavoitteena ja linjausten keskeisenä ajatuksena on, että maahanmuutto nähdään osana positiivista väestökehitystä. Linjausten tarkoituksena on toimia pohjana kaikelle maahanmuuttotyölle Kainuussa; ne ovat kainuulaisten maahanmuuttotoimijoiden yhteinen näkemys siitä, mihin suuntaan maahanmuuttotyötä Kainuussa tulisi viedä. (Neitola & Salonen 2012, 7.)

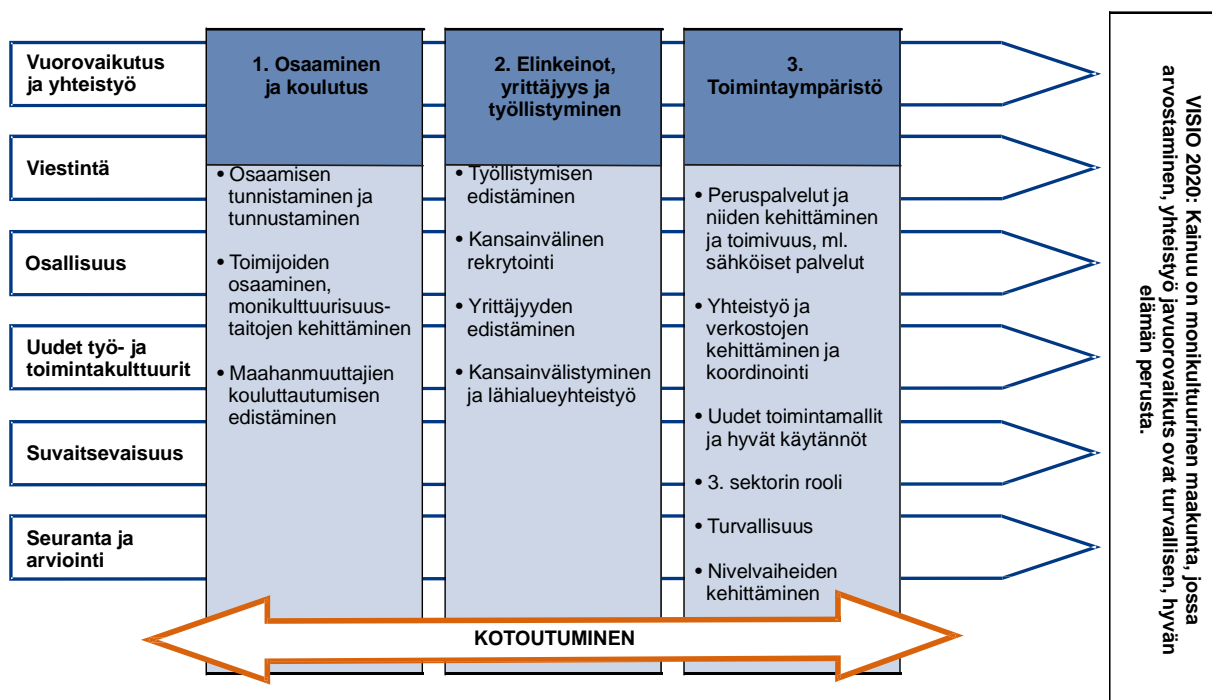
Maahanmuuttotyön linjaukset ovat olleet vahvasti mukana Kainuun kuntien kotouttamisohjelmaa laadittaessa. Kotouttamisohjelma on laadittu omalta osaltaan tukemaan Kainuun maahanmuuttotyön linjauksia ja niiden toteuttamista.

Kainuun maahanmuuttotyön linjauksissa lähtökohtana on kokonaisvaltainen näkemys maahanmuuttoon ja maahanmuuttotyön kehittämiseen. Linjaukset on jaettu kolmeen toimintalinjaan (1. Osaaminen ja koulutus, 2. Elinkeinot, yrittäjyys ja työllistyminen ja 3. Toimintaympäristö), joiden alle on sijoitettu tarkemmat painopistealueet. Koko maahanmuuttotyötä koskevien toimintalinjojen läpileikkaavat toiminnot ja horisontaaliset painopistealueet ovat: vuorovaikutus ja yhteistyö, viestintä, osallisuus, uudet työ- ja toimintakulttuurit, suvaitsevaisuus sekä seuranta ja arviointi (Kuva 1). Näiden horisontaalisten painopistealueiden toteutumiseen kiinnitetään erityistä huomiota toimintalinjojen painopistealueiden toiminnoissa. Kotoutuminen on nostettu kaiken maahanmuuttotoiminnan keskeisimmäksi tavoitteeksi. (Neitola & Salonen 2012, 15.)

Kotoutuminen on moniulotteinen prosessi, joka rakentuu kaikkien kolmen toimintalinjan toiminnoista. Kainuun alueen maahanmuuttotyö on kokonaisuus, jota eri toimijat toteuttavat. Maahanmuuttotoimijoiden, viranomaisten ja kolmannen sektorin, keskinäinen *vuorovaikutus ja yhteistyö* ovat koko maahanmuuttotyön voimavara ja edellytys. Onnistuneen maahanmuuttotyön kannalta *viestintä* on erityisen keskeisessä asemassa. Viestin tulee kulkea sekä horisontaalisesti, että vertikaalisesti eri toimijoiden välillä. (Neitola & Salonen 2012, 15–16.)

Maahanmuuttajien osallisuus on keskeisessä asemassa maahanmuuttotoiminnassa. Tähän on kiinnitetty erityistä huomiota myös kotouttamislaissa. Osallisuuteen täytyy kannustaa ja mahdollisuus osallisuuteen on jatkossakin turvattava. Yrityksiä ja työnantajia tuetaan *uusien työ- ja toimintakulttuurien* luomisessa, kehittämisessä ja käyttöön otossa. Maahanmuuttajille mahdollistetaan suomalaisen työ- ja toimintakulttuurin omaksuminen. (Neitola & Salonen 2012, 15–16.)

Suvaitsevaisuus rakentuu oikealle tiedolle, jota rakennetaan lisäämällä tietoisuutta erilaisista kulttuureista ja erilaisista ihmisistä. Suvaitsevaisuuden lisääminen on kaksisuuntainen prosessi, jossa tarvitaan sekä kantaväestön että maahanmuuttajien panosta. (Neitola & Salonen 2012, 15–16.)

Kuva 1. Kainuun maahanmuuttotyön kuvaus toimintalinjoittain (Neitola & Salonen 2012, 15).

Tässä Kainuun kuntien kotouttamisohjelmassa on käytetty samaa toimintalinjakajoa, kuin Kainuun maahanmuuttotyön linjauksissa. Kotouttamisohjelma toteuttaa omalta osaltaan Kainuun maahanmuuttotyön linjauksia. Kotouttamisohjelman kehittämiskohteet ja toimenpiteet on jaoteltu alla olevan rungon mukaisesti, jotta kotouttamisohjelma ja Kainuun maahanmuuttotyön linjaukset tukisivat ja täydentäisivät toisiaan mahdollisimman sujuvasti maahanmuuttotyön kentässä.

5 KEHITTÄMISTAVOITTEET JA TOIMENPITEET

5.1 Osaaminen ja koulutus

Kotouttamisohjelmassa osaaminen ja koulutus -kappaleessa ei käsitellä varhaiskasvatusta eikä perusopetusta; ne löytyvät kohdasta toimintaympäristö.

Asiamukainen koulutus edistää maahanmuuttajien kotoutumista ja työllistymistä. Koulutus voi olla joko kokonaan Suomessa hankittu tai aiemmin hankitun osaamisen pohjalta Suomessa täydennetty. Täydennyskoulutusta suunniteltaessa on otettava käyttöön aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Menestyminen opiskeluissa ja työelämässä edellyttää suomen kielen taitoa ja ymmärrystä suomalaisesta kulttuurista. Tämän vuoksi olennaista on tehokas ja toimiva kotoutumiskoulutus, johon maahanmuuttajalla on mahdollisuus päästä mahdollisimman nopeasti maahantulon jälkeen. Työ- ja elinkeinohallinto hankkii ja järjestää maahanmuuttajille

kotoutumiskoulutusta¹, johon sisältyy työelämään tutustumista ja työelämän pelisääntöjen läpikäymistä. (Neitola & Salonen 2012, 16–17.)

Toisen asteen opinnoilla on merkittävä rooli kouluttautumisessa. Maahanmuuttajataustaiset opiskelijat ovat sijoittuneet tutkintoon johtavan koulutuksen lisäksi ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaan koulutukseen (MAVA) ja kotoutumiskoulutukseen sekä lukiokoulutukseen. Jos opiskelijan äidinkieli on muu kuin suomi, hänelle järjestetään mahdollisuus suomi toisena kielenä opintoihin. Opiskelijoita, joiden äidinkieli on muu kuin suomi, tuetaan tarvittaessa etenkin kielten opinnoissa ja erityisin opetusjärjestelyin. Opetuksessa otetaan tarpeen mukaan huomioon opiskelijoiden äidinkieli ja kulttuuri. Opetusjärjestelyillä pyritään tukemaan opiskelijoiden omaa kielellistä identiteettiä enemmistökielen ja -kulttuurin rinnalla.

Kajaanin ammattikorkeakoulussa on kolme vieraskielistä koulutusohjelmaa: Degree Programme in International Business, Degree Programme in Tourism ja Degree Programme in Sports and Leisure Management, joissa opiskelee vuosittain noin sata tutkintotavoitteista ulkomaalaista opiskelijaa. Tämän lisäksi Kajaanin ammattikorkeakouluun saapuu vuosittain keskimäärin 70 vaihto-opiskelijaa Kajaanin ammattikorkeakoulun yhteistyökorkeakouluista. Kansainväliset opiskelijat on nähtävä entistä enemmän potentiaalisina tulevaisuuden kainuulaisina. (Neitola & Salonen 2012, 12). Kajaanin ammattikorkeakoulun ja Oulun Yliopiston Kajaanin yliopistokeskuksen aikuiskoulutusyksiköt muodostavat aikuis- ja täydennyskoulutuspalvelut AIKOPAn. AIKOPA tarjoaa ammatillista ja korkea-asteen täydennyskoulutusta ja avointa korkeakouluopetusta. Lisäksi AIKOPAssa on järjestetty muun muassa maahanmuuttajataustaisten opettajien pätevyitysmiskoulutuksia.

Kainuussa on yksi yksityinen ja seitsemän kuntien ylläpitämää kansalaisopistoa. Kaikissa Kainuun kunnissa on vapaan sivistystyön lain edellyttämää kansalaisopisto-opetusta, jonka tavoitteena on tarjota opiskelumahdollisuuksia eri ikä- ja väestöryhmille sekä herättää kuntalaisten, mukaan luettuna maahanmuuttajien, kiinnostus omaehtoiseen opiskeluun. Opetushallitus tarjoaa vuosittain opistoille mahdollisuuden hakea maahanmuuttajille suunnattua opintoseteliavustusta. Kianta-opisto ja Kaukametsän opisto järjestävät työvoimapolitiittista maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta. Kaukametsän opisto järjestää turvapaikanhakijoille suomen kielen koulutusta sekä yleisistä kielitutkinnoista annetun lain (964/2004) 4§:n mukaisia yleisiä kielitutkintoja myös suomen kielessä.

Kainuun Opistolla Paltamossa on maahanmuuttajien perusopetukseen valmistava linja ja aikuisten perusopetuslinja. Myös ns. kymppiluokalla opiskelee peruskoulun päättäneitä maahanmuuttajanuoria yhdessä suomalaisten kymppiluokkalaisten kanssa. Kainuun Opistolla voi asua kansanopiston asuntolassa. Yhteistyössä Kajaanin maahanmuuttajapalveluiden kanssa Kainuun Opisto järjestää myös loma-ajan virkistyskursseja maahanmuuttajaperheille.

¹ Kainuun ELY-keskus järjestää yhteistyössä Kainuun TE-toimiston kanssa maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta moduulimuotoisena. Kotoutumiskoulutusta järjestetään aikuisille, kotoutumislain piirissä oleville maahanmuuttajille. Koulutus on pääsääntöisesti työvoimapolitiittista koulutusta. Koulutuksen tarkoituksena on kehittää opiskelijoiden suomen ja ruotsin kielen taitoa sekä suomalaisen yhteiskunnan tuntemusta.

Osaaminen ja koulutus -toimintalinjan kehittämistoimenpiteet			
Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot	Seuranta ja arviointi
Koulutuspolun tehokkaampi hyödyntäminen	Yhteistyön tiivistäminen ja tiedonkulun parantaminen	Kajaanin ammattikorkeakoulu, Aikuis- ja täydennyskoulutuspalvelut AIKOPA, Kaukametsän opisto, Kajaanin lukio ja aikuislinja sekä Kainuun ammattiopisto	Jokainen organisaatio on vastuussa omassa toiminnassaan siitä, että maahanmuuttajille tarjotaan mahdollisuuksia opiskella ja täydentää osaamistaan
Opiskelupolkujen nivelvaiheiden selkeyttäminen	Alkukartoituksen kehittäminen siten, että alkukartoitukset ovat erillisiä niille, jotka haluavat opiskelemaan ja niille, jotka suuntaavat muiden palveluiden piiriin	Kajaanin ammattikorkeakoulu, Aikuis- ja täydennyskoulutuspalvelut AIKOPA, Kaukametsän opisto, Kajaanin lukio ja aikuislinja sekä Kainuun ammattiopisto	
	Tiedonvaihto lähekkäisten ja vastaanottavien organisaatioiden välillä		
	Vanhempien informoiminen lasten ja nuorten koulutusmahdollisuuksista		
	Tiedonsiirtopalaverit koulutusasteelta toiselle siirryttäessä		
	Opiskelijan hyvinvointi ja ohjaus		
	Kotoutumisajan koulutusprosessien kehittäminen	Kaukametsän opisto sekä muut kotoutumiskoulutusta järjestävät tahot	
	Oppisopimuskoulutuksen selvittely	Kainuun ammattiopisto	
	Osatutkintojen suorittamisen kehittäminen		
Monikulttuurisuustaitojen kehittäminen	Koulutusta maahanmuuttajaopiskelijoiden opettamiseen ja kohtaamiseen	Kajaanin ammattikorkeakoulu, Aikuis- ja täydennyskoulutuspalvelut AIKOPA, Kaukametsän opisto,	

		Kajaanin lukio ja aikuislinja sekä Kainuun ammattiopisto	
Erityisen tuen tarpeessa olevien opiskelijoiden huomioiminen	Yhteistyö ja työnjaon selkeyttäminen	Kajaanin ammattikorkeakoulu, Aikuis- ja täydennyskoulutuspalvelut AIKOPA, Kaukametsän opisto, Kajaanin lukio ja aikuislinja sekä Kainuun ammattiopisto	
Maahanmuuttajille tietoa kotoutumissuunnitelman olemassa olost Maahanmuuttajan sitouttaminen omaan kotoutumissuunnitelman toteuttamiseen	Vertaistukiryhmän perustaminen	Kajaanin ammattikorkeakoulu, Aikuis- ja täydennyskoulutuspalvelut AIKOPA, Kaukametsän opisto, Kajaanin lukio ja aikuislinja sekä Kainuun ammattiopisto, Kajaanin maahanmuuttajapalvelut	

5.2 Elinkeinot, yrittäjyys ja työllistyminen

Tavoitteena on turvata hallitut työmarkkinat sekä yhtäläiset oikeudet kaikille työntekijöille kansainvälistyvillä ja avoimilla työmarkkinoilla. Työperäinen maahanmuutto nähdään osana osaavan työvoiman saatavuuden turvaamista koko Kainuun alueella. Toimitaan aktiivisesti työperäisen maahanmuuton edistämiseksi. Maahanmuuttajien työllisyysasteen nostaminen on kaikkien toimijoiden yhteinen tavoite. (Neitola & Salonen 2012, 17–18.)

Sotkamon kunnan kannalta ensisijaista on työperäinen maahanmuutto, jonka edellytyksenä on, että maahanmuuttajille tarjotaan riittävät mahdollisuudet kielen hallintaan. Sotkamossa elinkeinoelämän ja maahanmuuttajien tarpeet kohtaavat varsin hyvin toisensa, jolloin kotouttaminen tapahtuu luonnollisesti. Matkailu- ja kaivosalalta saatujen positiivisten kokemusten kautta ulkomaalainen työvoima nähdään voimavarana myös tulevaisuuden työmarkkinoilla. Paltamossa on toiminut täystyöllisyyskokeilu vuoden 2013 loppuun saakka. Tällöin maahanmuuttajat ovat työllistyneet yhtä hyvin kuin kantaväestö. Tästä myönteisestä kokemuksesta on hyötyä myös jatkossa maahanmuuttajien työllistymisessä.

Kainuun TE-toimisto toteuttaa kotouttamiseen liittyviä palveluja kotoutumislain mukaisesti koko Kainuun alueella. Kainuun TE-palveluverkostoon kuuluu Kainuun työvoiman palvelukeskus Kajaanissa, Kuhmossa, Sotkamossa ja Suomussalmella sekä Yritys-Suomi Kainuun seudulliset yrityspalvelut. Palveluja toteutetaan yhdessä myös muiden sidosryhmien kanssa.

TE-toimiston tarjoamissa palveluissa keskitytään tukemaan työnhakijoiden nopeaa työllistymistä, parantamaan osaavan työvoiman saatavuutta ja turvaamaan yritysten toimintaedellytyksiä. TE-toimistossa palvelut on järjestetty palvelulinjoittain: työnvälitys- ja yrityspalvelut, osaamisen kehittämisspalvelut ja tuetun työllistymisen palvelut.

TE-toimiston asiakkaana oleville maahanmuuttajille tehdään alkukartoitus, jossa sovitaan yksilöllisistä kotoutumista edistävistä palveluista. Alkukartoitukseen sisältyy alkuhaastattelu. Ensimmäinen kotoutumissuunnitelma tehdään alkuhaastattelun yhteydessä työnhaun alkaessa. Pääosin ensimmäinen suunnitelma tehdään yhdessä maahanmuuttaja-asiakkaan ja sosiaalityöntekijän kanssa. Maahanmuuttaja itse on olennainen toimija kotoutumissuunnitelman laatimisessa. Alkuhaastattelun jälkeen maahanmuuttaja ohjataan ostopalveluna hankittuun kotoutumislain mukaiseen alkukartoitukseen. Alkukartoituksesta maahanmuuttaja saa ohjauksen kotoutumista edistävään palveluun, joka useimmiten on kotoutumiskoulutus.

TE-toimisto järjestää maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksia. Koulutukset järjestetään työvoimakoulutuksena ja ryhmät alkavat kaksi kertaa vuodessa. Kotoutumiskoulutuksen väliajoilla maahanmuuttajat ovat aktiivisesti työ- ja koulutuskokeiluissa tutustumassa suomalaiseen työelämään ja eri työtehtäviin tai koulutusaloihin. Kotoutumiskoulutuksen jälkeen maahanmuuttajia ohjataan joko suoraan työmarkkinoille, ammatilliseen työvoimakoulutukseen tai omaehtoiseen koulutukseen, jota mahdollisuuksien mukaan tuetaan työttömyysetuudella.

Elinkeinot, yrittäjyys ja työllistyminen -toimintalinjan kehittämistoimenpiteet			
Tavoitteet	Kehittämistoimenpiteet	Vastuutahot	Seuranta ja arviointi
Työllistymisen edistäminen	Kotoutumiskoulutuksen jatkuva kehittäminen	Kainuun ELY-keskus Kainuun TE-toimisto	Kotouttamiskoulutuksen osallistujien ja kouluttajien palaute sekä koulutuksen jälkeinen työllistyminen ja koulutukseen sijoittuminen
	Koulutusmoduulit tarjoavat riittävät valmiudet työelämään ja/ tai opiskeluun		
	Huolehditaan siitä, että ammatillisissa työvoimakoulutuksissa on maahanmuuttajille riittävästi tukitoimenpiteitä	Kainuun ELY-keskus Kainuun TE-toimisto Koulutusorganisaatiot	Osallistujien ja kouluttajien palaute Koulutuksen suorittaneiden osuus
	Löydetään yhteistyötahoja, jotka voisivat tarjota palveluja niille maahanmuuttajille, jotka eivät heti kykene osallistumaan kotoutumiskoulutukseen tai joilla ei ole motivaatiota siihen	Kainuun TE-toimisto kunnat	Kotoutumispalvelujen monipuolistuminen ja kotoutumispalveluiden seuranta
Maahanmuuttajien perehdyttäminen suomalaiseen työelämään ja työlainsäädäntöön	Kainuun ELY-keskus Kainuun TE-toimisto	Valmennusten sisältöjen toimivuuden seuranta	

	Maahanmuuttajien palveluprosessin kehittäminen siten, että palvelut muodostavat työllistymisen tai kouluttautumisen tavoitetta edistävän kokonaisuuden	Kainuun TE-toimisto	Tarkka seuranta nivelvaiheissa
Kansainvälinen rekrytointi	EURES-palvelun tunnettuuden lisääminen	Kainuun TE-toimisto	EURESin vuosittainen toimintakertomus
	EURES-palvelun ja kansainvälisten rekrytointimahdollisuuksien liittäminen osaksi yrityspalvelua	Kainuun ELY-keskus Kainuun TE-toimisto	Asiantuntijat tuntevat palvelut ja osaavat tarjota niitä yrityksille tarvittaessa EURESin vuosittainen toimintakertomus
	Kansainvälistymällä kasvua hakevien yritysten tunnistaminen	Kainuun ELY-keskus	Vuosittainen seuranta ELY-keskuksessa
Yrittäjyyden edistäminen	Yrittäjyysteeman sisällyttäminen kotoutumiskoulutukseen Yrittäjyyteen kannustaminen	Kainuun ELY-keskus Kainuun TE-toimisto	Kotoutumiskoulutuksen jälkeisen sijoittumisen seuranta

5.3 Toimintaympäristö

Toimivat ja saatavilla olevat peruspalvelut ovat avainasemassa maahanmuuttajien kotoutumisessa. Hyvin onnistunut kotoutuminen tuo turvallisuuden tunnetta sekä maahanmuuttajien että kantaväestön keskuuteen. Onnistuneella maahanmuuttotyöllä lisätään kantaväestön halukkuutta ja kykyä ottaa vastaan maahanmuuttajat kainuulaiseen yhteiskuntaan ja elämänmenoon. (Neitola & Salonen 2012, 18–19.)

Kainuun alueen maahanmuuttotoimijat tekevät aktiivisesti yhteistyötä laadukkaiden maahanmuuttopalveluiden turvaamiseksi. Toimijoiden kesken jaetaan hyviä käytäntöjä ja luodaan uusia ja parempia toimintamalleja. Kolmas sektori nähdään arvokkaana maahanmuuttotyön ruohonjuuritason toimijana ja sen toimintamahdollisuuksia tuetaan. Maahanmuuttajien oman kulttuuri-identiteetin arvostaminen ja vahvistaminen ovat tärkeitä maahanmuuttajan oman elämän hallinnassa. Erityistä huomiota kiinnitetään nivelvaiheiden haasteisiin kotoutumisprosessin sujuvuuden turvaamiseksi. (Neitola & Salonen 2012, 18–19.)

Maahanmuuttajien palvelut sysätään herkästi yksittäisen henkilön tai tiettyjen yksiköiden tehtäväksi. Maahanmuuttajien palveluiden kehittämisen tulee olla jokapäiväinen osa kuntien kaikkea palvelutoimintaa. Palvelut tulee tarjota kaikille kuntalaisille yhdenvertaisina, erityistarpeet huomioiden ja mahdollinen positiivinen erityiskohtelu sallien. Vaikeista olosuhteista saapuneiden pakolaisten, ikäihmisten, alhaisen koulutustaustan omaavien tai vaikeasti sairaiden ja vammaisten kotoutumispolku voi olla erilainen ja työllistyminen voi viedä aikaa. Kaikkien maahanmuuttajien kotoutumispolku on erilainen ja haavoittuvassa asemassa olevilla se on erityisen haasteellinen.

5.3.1 Varhaiskasvatus ja perusopetus

Kaikissa Kainuun kunnissa maahanmuuttajataustaisen alle kouluikäisen lapsen kotoutumista tuetaan päivähoitossa. Kunnissa varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetussuunnitelma ovat toimeenpanevia asiakirjoja, jotka linjaavat kunnassa tarjottavia palveluja. Kotoutuminen uuteen kasvu- ja elinympäristöön ja lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukeminen edellyttävät yhteistyötä eri viranomaistahojen ja perheen välillä. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen suomen kielen oppimista. Lisäksi Kajaanin kaupungissa toimii varhaiskasvatuksen maahanmuuttajatyön koordinaattori.

Perusopetuksessa ja lukiossa maahanmuuttajataustaisille oppivelvollisuusikäisille oppilaille (suomi toisena kielenä -oppilaat) annettavat tukitoimet koostuvat lähinnä tukiopetuksesta. Kajaanin kaupungissa maahanmuuttajaoppilaita on määrällisesti eniten ja kaupungin perusopetuksessa toimii sekä valmistavan opetuksen luokat että tukiluokat ja maahanmuuttajaopetuksen tukena toimii perusopetuksen maahanmuuttajatyön koordinaattori. Tarvittaessa opetustoimi voi saada erillisavustusta Opetushallituksesta suomi toisena kielenä -opetukseen ja oman äidinkielen opetukseen. Lukiossa hyödynnetään myös Isoluokoverkoston suomi toisena kielenä -kurseja.

Toimintaympäristö -toimintalinjan kehittämistoimenpiteet			
Varhaiskasvatus ja perusopetus			
Tavoitteet	Kehittämistoimenpiteet	Vastuutahot	Seuranta ja arviointi
Eheän kasvatuksellisen jatkumon rakentaminen varhaiskasvatuksesta esi- ja perusopetukseen sekä riittävän yhdenvertaisuuden takaaminen lasten välillä	Suunnitelmallinen yhteistyö	Varhaiskasvatus ja perusopetus Johto ja henkilöstö	Arvioinnit varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa Itsearviointit Lukuvuosiarviointit
Henkilöstön monikulttuurisuusosaamisen lisääminen	Monikulttuurisuuden sisältöjä on mukana säännöllisesti henkilöstön koulutuksissa	Johto ja henkilöstö	
Kodin kanssa tehtävä yhteistyö, huoltajien osallisuuden lisääminen	Toimintamallien kehittäminen	Johto ja henkilöstö	
Kiinnitettävä erityistä huomiota niihin maahanmuuttajanuoriin, jotka saapuvat Suomeen oppivelvollisuusiän loppupuolella	Tuen tarpeen tunnistaminen ja riittävä tuki riittävään ajoissa	Koulun johto	

5.3.2 Liikunta- ja nuorisopalvelut

Kainuussa monikulttuurinen nuorisotyö toimii samalla periaatteella kuin suomalaisten nuorten kanssa. Nuorisotyöntekijöiden täytyy kuitenkin olla erityisen aktiivisia tavoitellessaan maahanmuuttajanuoria toimintaan. Suomalaiset nuoret pääsääntöisesti tietävät, mitä nuorisotyö tekee ja tarjoaa, kun taas maahanmuuttaja ei välttämättä tiedä siitä mitään.

Toimintaympäristö -toimintalinjan kehittämistoimenpiteet			
Liikunta- ja nuorisopalvelut			
Tavoitteet	Kehittämistoimenpiteet	Vastuutahot	Seuranta ja arviointi
Maahanmuuttajanuorilla on yhtäläiset mahdollisuudet osallistua liikunta- ja nuorisopalveluiden toimintaan	Kohdennettu pienryhmä- ja loma-aikojen toiminta, Avartti ² -toiminta, työelämään tutustuminen, työkokeilu, työssä oppiminen, tiedottaminen ja tiedottamisen tavat	Kunnan liikunta- ja nuorisopalvelut	Toimintakertomukset
Maahanmuuttajanuorten ja kantaväestön nuorten keskinäisen ymmärryksen lisääminen	tapahtumat, teemaillat, toiminnan sisältöjen huomiointi	Kunnan liikunta- ja nuorisopalvelut	Tilaisuuksien määrä ja osallistuminen
Maahanmuuttajanuorten oman kulttuuri- identiteetin ja toiminnan tukeminen	Avustustoiminta, yhteistyö eri järjestöjen kanssa, tilojen tarjoaminen	Kunnan liikunta- ja nuorisopalvelut	Koulutukset ja niihin osallistuminen
Sitoutuminen syrjinnän ja rasisminvastaiseen työhön	Henkilöstön monikulttuurisen osaamisen lisääminen	Kunnan liikunta- ja nuorisopalvelut	

5.3.3 Kulttuuripalvelut

Kulttuuripalvelujen tuottajien kuten kirjaston, museoiden, musiikkiopiston ja teatteri- toiminnan lähtökohtana on palvelujen tuottaminen tasavertaisesti kaikille kaupunkilaisille. Palvelujen kohdentaminen maahanmuuttajataustaiselle väestölle on haasteellista esimerkiksi kielellisten kysymysten näkökulmasta. Kulttuuripalvelut voivat toiminnallaan turvata kansalaisten tasa-arvoista kohtelua, ehkäistä syrjäytymistä ja edistää maahanmuuttajien kotouttamista.

Kirjastot tarjoavat kirjastopalveluja ja tietoa suomalaisista kirjastopalveluista maahanmuuttajille henkilökohtaisen opastuksen, kirjastovierailujen ja käännettyjen esitteiden avulla. Kirjasto järjestää ryhmille kirjastokäytön opastusta. Kirjasto tukee maahanmuuttajien oman kielen ja kulttuurin säilyttämistä hankkimalla ja välittämällä aineistoa. Kirjaston kokoelmaan hankitaan vieraskielistä aineistoa ja käytössä on sähköinen Press Display -palvelu, joka sisältää 1700 sanomalehteä 48 eri kielellä. Helsingin

² Avartti-toiminta on kansainvälinen nuorten harrastusohjelma

kaupunginkirjaston monikulttuurisesta kokoelmasta hankitaan tarpeen mukaan lainattavaksi siirtokokoelmia harvinaisemmilla kielillä. Kaukolainapalvelu on käytettävissä sekä kotimaasta että ulkomailta.

Maahanmuuttajataustaiset asiakkaat tutustuvat Kainuun museon ja Kajaanin taidemuseon näyttelyihin lähinnä opastettujen ryhmäesittelyjen välityksellä osana kotoutumis- tai muita koulutuksia. Kaupungin teatteri järjestää yhteistyössä maahanmuuttajapalvelujen kanssa yksittäisiä tapahtumia.

Kulttuuripalvelut			
Tavoitteet	Kehittämistoimenpiteet	Vastuutahot	Seuranta ja arviointi
Kirjastojen vieraskielisen kokoelman laajentaminen	Hankitaan aineistoa omaan kokoelmaan keskeisimmillä kielillä.	Hankinnan kirjastonhoitaja	Hankinnan vuositilasto
Aineistoa suomen kielen opiskeluun	Aineiston hankinta	Hankinnan kirjastonhoitaja	Vuositilasto
	Kirjaston käytön opetuksessa maahanmuuttajanäkökohta huomioidaan		
Maahanmuuttajaoppilaat Kirjastopolku-toiminnassa		Lastenosasto	Opettajien ja oppilaiden palaute
Kirjallisuutta harvinaisemmilla kielillä	Hankitaan siirtolainakokoelmia monikulttuurisesta kirjastosta Helsingistä	Kaukopalvelu	Vuositilasto
Näyttely-, teatteri- ja konserttitoiminnan järjestäminen	Annetaan mahdollisuus eri kulttuureista tuleville näyttelyille - teatteriesityksille ja konserteille	Pää- ja lähikirjastot	Näyttelytilastot
	Näyttelytekstien ja näyttelyopasteiden selkokielisyyden lisääminen	Kaupunginkirjasto Museo ja Taidemuseo, Musiikkiopisto, Teatteri	
Harjoittelu	Mahdollisuuksien mukaan otetaan maahanmuuttajaharjoittelijoita ja työkokeilussa olevia	Kulttuurilaitosten johtajat	Harjoittelu-sopimukset
Henkilöstökoulutus	Kaikkien kulttuuripalvelujen henkilöstökoulutuksen kehittämistavoitteena on selkokielen osaamisen lisääminen osana henkilökunnan täydennyskoulutusta	Kunnan koulutusorganisaatiot	Koulutukset ja niihin osallistuminen

5.3.4 Kajaanin maahanmuuttajapalvelut

Kajaanin maahanmuuttajapalveluiden tehtävänä on turvata Kajaaniin muuttavien pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden hyvinvoinnin perusta ja luoda edellytyksiä asiakkaiden turvalliseen, sujuvaan arkeen sekä kotoutumiseen. Maahanmuuttajapalveluiden toiminnassa keskitytään asiakaslähtöiseen kotouttavaan toimintaan ja turvapaikanhakijoiden asumisviihtyvyyden lisäämiseen, turvalliseen asumiseen, arjen tukemiseen sekä asiakasta osallistavaan palveluun. Palvelun tavoitteena on lisätä asiakkaan tietoa toimintamahdollisuuksista ja palveluista, ohjata asiakasta tarvittavien palvelujen piiriin, auttaa asiakasta muodostamaan palveluista tarkoituksenmukainen kokonaisuus yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa sekä tukea asiakkaan omien voimavarojen käyttöön ottamista ja valinnan mahdollisuuksia.

Toimintaympäristö -toimintalinjan kehittämistoimenpiteet			
Kajaanin maahanmuuttajapalvelut			
Tavoitteet	Kehittämistoimenpiteet	Vastuutahot	Seuranta ja arviointi
Asiakkaan osallisuuden vahvistuminen	Alkuvaiheen ohjauksen, neuvonnan ja kotouttavan sosiaalityön sekä terveysneuvonnan keinoin vahvistetaan asiakkaan valmiuksia arjessa selviytymiseen asiakkaan yksilölliset ja kulttuuriset lähtökohdat huomioiden	Maahanmuuttajapalveluiden henkilöstö ja johtaja	Jatkuva asiakaspalaute Asiakastyytyväisyyskysely
	Asiakas on aktiivinen toimija, hän tietää oikeutensa ja velvollisuutensa		
Alkukartoitus /kotouttamissuunnitelma tehdään kaikille sitä haluavalle maahanmuuttajalle	Kajaanin maahanmuuttajapalvelut tuottavat osana maahanmuuttajien palveluneuvontaa alkukartoituksen niille Kajaanissa asuville maahanmuuttajille, jotka eivät kuulu TE -toimen alkukartoitusten piiriin. Alkuhaastattelun perusteella asiakas ohjataan tarvittaessa kieliarvioon Kaukametsän opistoon	Palveluneuvojat/-ohjaajat ja johtaja	Alkukartoitusten /kotouttamissuunnitelmien määrä niille asiakkaille, jotka eivät ole TE -toimen asiakkaita
Asiakkaan turvallisuuden tunteen lisääntyminen	Asiakasnäkökulma huomioidaan palveluja suunniteltaessa ja kehitettäessä. Kehitetään kokemus- ja kehittäjäasiakastoimintaa	Maahanmuuttajapalveluiden johtaja ja henkilöstö	Kokemus- /kehittäjäasiakastoiminta on käynnistynyt
	Annetaan oikeaa tietoa oikeaan aikaan	Maahanmuuttajapalveluiden johtaja ja henkilöstö sekä Kiinteistö Oy Pietari Poliisi	Jatkuva asiakaspalaute, asiakastyytyväisyyskyselyt ja ryhmätapaamiset

	Vaikutetaan omalta osaltamme siihen, että asiakkaan fyysinen ja psyykinen elinympäristö on turvallinen	Maahanmuuttajapalveluiden johtaja ja henkilöstö	
Maahanmuuttajatyön verkostotyö on sujuvaa ja läpinäkyvää. Yhteistyötä kehitetään toimijaverkostossa, tavoitteena palvelujen yhteensovittaminen yhdessä oppimalla	Pidetään yllä positiivista ja paikkaansa pitävää, ajantasaista maahanmuuttokeskustelua, jonka avulla edesautetaan maahanmuuttajamyönteisen asenneilmapiiirin kehittymistä	Maahanmuuttajapalveluiden johtaja ja henkilöstö	
Asiakkaan osaamisen / valmiuksien varmentaminen/arviointi	Hyödynnetään maahanmuuttajapalveluiden asiantuntijuutta arjen työssä	Maahanmuuttajapalveluiden johtaja ja henkilöstö	”Tsekkauslistat” ovat käytössä
	”Tsekkauslistat” työvälineenä asiakkaan siirtyessä peruspalveluihin		

5.3.5 Sosiaali- ja terveystalvet

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä järjestää Kainuun kunnille sosiaali- ja terveystalvet³ perussopimuksen mukaisesti. Puolangan kunta vastaa itse sosiaali- ja terveystalvetuiden järjestämisestä. Maahanmuuttajien ja ulkomaalaisten oikeuksista ja mahdollisuuksista erilaisiin sosiaali- ja terveystalvetuihin on säädetty lainsäädännössä ja talvetuiden saamiselle voidaan asettaa lakiin perustuvia ehtoja (esim. Suomessa asuminen, kotipaikkaoikeus tai Suomessa työskentely). Ulkomaalaisten ja maahanmuuttajien yksilölliset tilanteet voivat olla hyvin erilaisia, joten oikeus toimeentulotukeen arvioidaan kunkin hakijan kohdalla erikseen. Niin ikään julkisessa terveydenhuollossa talvetuiden maksullisuuteen ja oikeuteen saada terveydenhuoltotalvetuja vaikuttavat ulkomaalaisen ja maahanmuuttajan yksilöllinen tilanne (mm. asumisen vakinaisuus, lähtömaa, sairaanhoito-/sosiaaliturasopimus maiden välillä, kiireellisyys ja terveystalvetuiden välttämättömyys, ikä).

³ Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä järjestää lähes kaikki sosiaali- ja terveystalvet Kainuun alueella (pl. Vaalan kunta). Puolangan kunta on osajäsen kuntayhtymässä ja jäsenyys koskee Kainuun sairaanhoitopiiriä, Kainuun kehitysvammaisten erityishuoltopiiriä ja Kainuun ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueetta. Kajaanin kaupungin maahanmuuttajatalvetuiden kanssa tehtävästä työnjaosta on erillinen sopimus.

Toimintaympäristö -toimintalinjan kehittämistoimenpiteet			
Sosiaali- ja terveyspalvelut			
Tavoitteet	Kehittämistoimenpiteet	Vastuutahot	Seuranta ja arviointi
Peruspalvelut ja niiden toimivuus, mukaan lukien sähköiset palvelut	<p>Monikielinen tiedottaminen sosiaali- ja terveyspalveluista</p> <p>Monikielinen tiedottaminen huomioidaan viestinnässä ja tiedottamisessa sekä esimerkiksi Internet-sivuilla</p> <p>Alkukartoituksen järjestäminen maahanmuuttajalle, joka saa muuten kuin tilapäisesti toimeentulotukea (pois lukien Kajaani)</p>	Kainuun sote -kuntayhtymä, Kunnat TE-toimisto	Alkukartoitusten lukumäärä, ohjeistus ja toimivuus
Toimijoiden osaaminen, monikulttuurisuustaitojen kehittäminen	Haavoittuvien ryhmien tarpeiden tunnistaminen (mm. naiset, lapset ja iäkkäät, ihmiskaupan uhrit, paperittomat)	Kainuun sote -kuntayhtymä	
Yhteistyö ja verkostojen kehittäminen ja koordinointi	Työnjako ja yhteistyö sosiaalipalveluiden sekä Kajaanin kaupungin maahanmuuttajapalveluiden kesken (yhteistyötavoista sopiminen) maahanmuuttajien palveluiden järjestäminen (käytäntöjen sopiminen, ohjeistaminen)	Kainuun sote -kuntayhtymä Kajaanin kaupungin maahanmuuttajapalvelut	
Kansainvälinen rekrytointi	Ulkomaalaisten työntekijöiden rekrytointi ja perehdyttäminen sosiaali- ja terveyspalveluihin	Kainuun sote -kuntayhtymä	

5.3.6 Järjestö- ja vapaaehtoistoiminta

Kolmas sektori tarkoittaa suomalaisessa yhteiskunnassa pääasiassa järjestöjä, säätiöitä ja uosuosuuskuntia. Kolmannen sektorin toimintaan sisältyy sekä palkkatyötä että vapaaehtoistyötä. Toiminta on yksityistä, voittoa tavoittelematonta, itsehallinnollista ja perustuu vapaaehtoisuuteen. Kolmannen sektorin vahvuutena on kyky yhdistää palkkatyötä ja vapaaehtoistyötä ja tuottaa hyötyä yhdistämällä yhteiskunnan eri osaamisalueita. Kolmas sektori on Suomessa tuottanut palveluita erityisesti toimintaan, jossa perinteinen yritystoiminta ei ole ollut kannattavaa. Kainuulainen kolmannen sektorin perustoiminta muodostuu Kainuussa kansalaisjärjestöistä, niiden paikallisista kansalaislähtöisistä, moniarvoisista ja avoimista verkostoista.

Maakunnallinen Järjestöfoorum⁴ on kansalaisjärjestöjen alueellisen toiminnan yhteistyöelin. Yhteiset toiminnan linjaukset on tehty Kainuun maakuntaohjelmaan. Kainuulaiset järjestöt ovat kansalaisvaikuttamisen kanava, tuottavat aatepohjaista perustoimintaa, ovat palveluntuottajia ja ovat tärkeitä julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyökumppaneita. Järjestötoimintaa tarvitaan kolmannen sektorin kotoutumispolun rakentamiseen. Kansalaisten arjessa toteutuva matalan kynnyksen toiminta mahdollistaa sosiaalisten tukiverkoston muodostumisen ja luontevan keskinäisen kanssakäymisen maahanmuuttajan kotoutumisprosessiin. Kotoutumisen kahdensuuntaisuus merkitsee kotoutumisen tarkastelua myös kantaväestössä.

Maahanmuuttajien yhdistykset ovat kulttuuriorientoituneita järjestöjä, jotka edistävät toiminnallaan oman kulttuurin ja kielen säilyttämistä, sosiaalista yhdessäoloa ja ovat perheiden arjen tukena. Maahanmuuttajayhdistysten kulttuurituntemus ja osaaminen edistävät kotoutumista.

Kajaanissa toimivat mm. Etnika Kainuu ry, Kajaanin Somalialainen seura, Kongolaisten yhdistys, Iskaashi Somalialaiset Seura, Kajaanin Sudanilainen Seura, Kainuun Islamilainen yhdyskunta ja Matushka ry. Suomussalmella toimii Kulttuuriyhdistys Istok ry. Ystävyyssseurat (mm. Suomi-Venäjä-Seura, Suomi-Puola-yhdistys ry) toimivat kulttuurin, kielen ja ystävyyssuhteiden rakentajana.

Järjestöjen ydintoiminta on vapaaehtoistoimintaa (harrastustoiminta, kerhot, ystävä- ja kummitoiminta, kulttuuritapahtumat). Osa järjestöistä tarjoaa kotoutumista edistävää toimintaa ja ammatillisia palveluita, kuten henkilökohtaista ja ryhmien neuvontaa, koulutusta ja ohjausta.

Toimintaympäristö -toimintalinjan kehittämistoimenpiteet			
Järjestö- ja vapaaehtoistoiminta			
Tavoitteet	Kehittämis-toimenpiteet	Vastuutahot	Seuranta ja arviointi
Osaamisen vahvistaminen Järjestöjen valmiudet kulttuurienväliseen toimintaan paranevat	Kulttuurivalmennukset, tiedottaminen, yhteiset tapahtumat, yhteistyö, koulutukset, osallistaminen	Kansalaisopistot, järjestöt, järjestöfoorumi, koulutusorganisaatiot, koulutusfoorumi	Tiedonkeruu, kyselyt, palautteet, koulutusfoorumin keskustelut, itsearviointi
Viestinnän lisääminen ja verkostoyhteistyön kehittäminen	Verkostokokoukset ja -tapaamiset julkisen ja 3. sektorin kesken, järjestöjen välillä, palvelujen ja toiminnan kehittämistyössä, suora vaikuttaminen, lausunnot	Järjestöt, kunnat, sote-maakuntayhtymä, viranomaiset, järjestöfoorumi	Tiedonkeruu, kyselyt, itsearviointi

⁴ Järjestöfoorumin järjestöjä ovat Etnika Kainuu ry (maahanmuuttaja-yhdistykset), Kainuun 4 h (nuorisotyö), Kainuun eläkeläiset (ikääntyvien toiminta), Kainuun kulttuuriyhdistys ry (kulttuuritoiminta), Kainuun Liikunta ry (liikuntajärjestöt), Kainuun luonnonsuojelupiiri (luontoharrastajat), Kainuun Nuorisoforum (nuorisotyö), Kainuun Nuotta ry (kylä- ja asuinalue toiminta), MLL:n Kainuun piiri ry (perheteroiminta), Kainuun työttömät, Kapova ry (potilas- ja vammaisjärjestöt). Järjestöfoorumin kautta toimivien järjestöjen lisäksi kaikissa Kainuun kunnissa on lukuisia muita paikallisesti toimivia järjestöjä, kuten Kainuun Martat (naisten toiminta, koti ja perhe), SPR-yhdistykset (auttamistehtävät, ystävätoiminta), KaMi ry (sosiaalinen vahvistaminen, hyvä arki), Unicef (kehitysapu ja humanitäärinen apu) ja UNwomen (kehitysapu ja naisten auttaminen).

Rasismien ja syrjäytymisen ehkäisy, asenteisiin vaikuttaminen	Tiedottaminen, tapahtumat, kulttuurienvälisyyden lisääminen, osallisuus, toimintapäivät, ETNO - tiedottaminen ja -yhteistyö	Järjestöt, järjestöfoorumi, ETNO -jäsenjärjestöt, Kainuun ELY, kunnat, koulutusorganisaatiot	Tiedonkeruu, kyselyt, mediaseuranta, tapahtumien määrä
Järjestöjen kotouttavien palvelujen sopimustoiminnan edistäminen ja resursointi /3. sektorin kotoutumispolku aktiiviseksi	Löydetään yhteistyössä resurssit ja toimiva malli kohtaamispaikkatoimintaan, maahanmuuttajien henkilökohtaiseen neuvontaan ja kielitukeen, kurssien ja kerhojen järjestämiseen työllistäminen, työkokeilut	Järjestöt, järjestöfoorumi, kunnat, sote -kuntayhtymä, viranomaiset, kansalaisopistot ja koulutusorg. , TE-toimisto, Kainuun ELY	Säännöllinen tiedonkeruu, kartoitukset, rahoituksen seuranta

5.3.7 Yhteistyö muiden viranomaisten kanssa

Kotouttamisasioissa Kainuussa tehdään tiivistä yhteistyötä kaikkien viranomaisten kesken. Monialainen hallinnonalat ylittävä yhteistyö on kotouttamisen ydin. Yhteistyötä eri viranomaisten kesken tiivistetään entisestään. Toimintakauden aikana luodaan toimintamallit ja asetetaan tavoitteet viranomaisyhteistyölle. Kainuun poliisin Kajaanin pääpoliisiasemalle on nimetty erikseen kaksi poliisimiestä, joiden vastuulla ovat ulkomaalaisten oleskeluun ja lupiin liittyvät kysymykset. Nimettyjen poliisiviranomaisten vastuulla on poliisille kuuluvien turvapaikkapuhuttelujen tekeminen ja päätösten tiedoksi antaminen sekä maasta poistamisen käytännön toteutus.

Kajaanin pääpoliisiaseman lupapalvelujen tehtäväalueeseen kuuluvat ulkomaalaisasioiden osalta passi-, oleskelulupa-, ja kansalaisuushakemusten vastaanotto ja käsittely. Lisäksi lupapalvelut vastaa normaalimenettelyn mukaisesti myös ulkomaalaisväestön ajokortti- ja henkilökorttihakemusten vastaanotosta ja käsittelystä sekä yleisestä neuvonnasta ja ohjauksesta.

Maistraatissa maahan muuttava henkilö täyttää ja allekirjoittaa rekisteröinti-ilmoituslomakkeen ja tekee muuttoilmoituksen. Rekisteröinnin jälkeen maahanmuuttaja saa henkilötunnuksen.

Kansaneläkelaitos (Kela) hoitaa Suomessa asuvien sosiaaliturvaa eri elämäntilanteissa. Suomen

sosiaaliturvajärjestelmä perustuu maassa asumiseen. Joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta kaikilla Suomessa vakinaisesti asuvilla on oikeus Kelan myöntämiin sosiaaliturvaetuuksiin. Jos maahanmuuttaja on oikeutettu Suomen sosiaaliturvaan, hän saa Kela:n sairausvakuutuskortin eli Kela-kortin.

5.3.8 Tulkkaukset ja käänöspalvelut

Tulkkipalveluista ja niihin liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista säädetään eri laeissa. Niissä määritellään kenelle ja milloin tulkkipalveluita tulee järjestää. Tulkitsemisesta säädetään mm. hallintolaissa (2003/434), ulkomaalaislaissa (2004/301), kielilaissa (2003/423), laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista

(2000/812), laissa potilaan asemasta ja oikeuksista (1992/785) sekä laissa kotoutumisen edistämisestä (2010/1386).

Tulkkauksen järjestäminen on erityisen tärkeää, jos asiakkaan kielitaidosta ei ole varmuutta ja kysymyksessä ovat asiakkaan oikeudet, taloudelliset edut tai lainmukaiset velvollisuudet. Tulkkauksen voi tilata helpottamaan myös viranomaisen työtä, vaikka asiakas ei tulkkausta katsoisikaan tarpeelliseksi.

Tulkkaus tapahtuu joko paikan päällä tai etätulkkauksena puhelimen tai videon välityksellä. Maahanmuuttajien kielellistä tasa-arvoa edistää se, että eri viranomaiset tuottavat ja käännettävät esitteitä ja lomakkeita palveluistaan ja niiden keskeisistä sisällöistä paikkakunnalla eniten käytetyille kielille.

Tavoitteena on se, että maahanmuuttajat oppivat mahdollisimman pian suomen kielen ja selviytyvät jokapäiväisestä asioinnista itsenäisesti. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei maahanmuuttaja tarvitsisi viranomaisasioinnissa tulkkausta useankin vuoden maassa oleskelun jälkeen.

Pakolaisten kuntaan sijoittamissopimuksen mukaan valtio korvaa ELY -keskuksen kautta pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden tulkkaus- ja käännöspalveluista aiheutuneet kulut kunnalle ilman aikarajaa. Viranomainen on kuitenkin velvollinen tarvittaessa järjestämään tulkkaus- ja käännöspalveluita kaikille maahanmuuttajille, siis myös heille joiden kustannuksia ei korvata kunnalle valtion varoista.

6 SUVAITSEVAISUUS, YHDENVERTAISUUS JA KULTTUURIENVÄLISYYDEN EDISTÄMINEN

Suvaitsevaisuus, yhdenvertaisuus ja kulttuurienvälisyyden edistäminen ovat asioita, joita kaikki kotouttamisohjelman toteuttamisessa mukana olevat organisaatiot ja tahot vievät eteenpäin osana omaa toimintaansa. Suvaitsevaisuus rakentuu oikealle tiedolle, jota rakennetaan lisäämällä tietoisuutta erilaisista kulttuureista ja erilaisista ihmisistä. Suvaitsevaisuuden lisäämiseen tarvitaan sekä kantaväestön että maahanmuuttajien panosta. (Neitola & Salonen 2012, 16.) Asennekasvatustyötä tehdään yhteistyössä yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa.

Paikallista asennekasvatustyötä Kainuussa tukee Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla toimiva alueiden yhteinen etnisten suhteiden neuvottelukunta (Pohjois-Suomen ETNO). Etnisten suhteiden neuvottelukunta on valtioneuvoston asettama asiantuntijaelin, jolla on seitsemän alueellista neuvottelukuntaa. Alueellisia neuvottelukuntia johdetaan ELY-keskuksista, jotka vastaavat alueellaan maahanmuuttajien kotouttamistyön suunnittelusta ja ohjauksesta. Pohjois-Suomen ETNO:n ja kuntien yhteistyötä tiivistetään ja ETNO:n toiminta tehdään näkyväksi koko Kainuun maakunnan alueella.

Maahanmuuttoasioista tiedottaminen ja asennevaikuttaminen ovat yksi neljästä ETNOlle asetetuista päätehtävistä. Muita päätehtäviä ovat yhteistyön ja vuoropuhelun lisääminen eri toimijoiden ja väestöryhmien välillä, maahanmuuttajien ja järjestöjen osallisuuden lisääminen Suomessa sekä asiantuntijana toimiminen maahanmuuttopolitiikan kehittämisessä.

Suvaitsevaisuuden edistäminen ja yhdenvertaisuuden kokeminen lisäävät turvallisuuden tunnetta kantaväestön ja maahanmuuttajien keskuudessa. Turvallisuuden tunnetta ja yhdenvertaisuutta voidaan lisätä eri toimijoiden kesken yhteistyöllä tehtävällä asennekasvatustyöllä. Rasismin suhteen kaikessa toiminnassa Kainuun alueella tulee olla nollatoleranssi.

7 VIESTINTÄ, TOTEUTUS JA SEURANTA

Kainuussa maahanmuuttotyötä tehdään tiiviisti yhteistyössä Pohjois-Pohjanmaan toimijoiden kanssa. Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksilla on yhteinen maahanmuuttopäällikkö sekä yhteinen maahanmuuttoasiain toimikunta. Lisäksi Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla on laadittu yhteinen pakolaisten kuntiin sijoittamisen strategia.

Kotouttamisohjelman käytännön toteutuksen kannalta viestintä eri toimijoiden välillä on keskeisessä asemassa. Viestiä tulee moniin suuntiin; myös alhaalta ylöspäin sekä organisaatioiden sisällä ja välillä. Viestinnän lisäämistä tarvitaan myös viranomaisten, kuntien ja poliittisten päättäjien ja viranhaltijoiden kesken. Viestinnän tarve lisääntyy yhä toimijoiden määrän kasvaessa, verkostojen kehittyessä ja kansainvälistyessä. Viestinnän tavoitteena on tiedonkulun lisääminen toimijoiden välillä sekä yhteistyön tiivistäminen. Erityistä huomiota viestinnässä kiinnitetään nivelvaiheisiin, jotta maahanmuuttajien kotoutumispolku on mahdollisimman sujuva. Kajaani on mukana Infopankki.fi-sivustolla, jossa on tärkeää perustietoa maahanmuuttajille yhteiskunnan toiminnasta ja mahdollisuuksista Suomessa sekä Kainuussa. Infopankkisivustoa on mahdollista laajentaa koskemaan koko Kainuuta ja Kainuun sote-kuntayhtymää.

Kotouttamisohjelma huomioidaan kunnissa strategioita, toimintasuunnitelmaa ja talousarviota laadittaessa. Kotouttamisohjelmaa ja kuntien maahanmuuttotyötä seurataan toimintakertomuksissa. Maahanmuuttotyössä mukana olevat eri organisaatiot ja toimijat toteuttavat kotouttamisohjelmaa ja siihen asetettuja tavoitteita ja kehittämistoimenpiteitään omista toimintaympäristöissään itsenäisesti sekä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Jokainen taho on vastuussa omien kehittämistoimenpiteiden eteenpäin viemisestä ja toimintansa seuraamisesta.

Maakunnallisesti kotouttamisohjelman toteutumista seurataan vuosittain ELY-keskuksen koolle kutsumassa maahanmuuttotyön seurantaraadissa. ELY-keskus kutsuu vuosittain koolle Kainuun alueen maahanmuuttotoimijat keskustelemaan kotouttamisohjelman toteuttamisesta ja toteutumisesta, alueen maahanmuuttotyön haasteista ja päättämään maahanmuuttoon liittyvistä toimenpiteistä konkreettisoiden ja aikatauluttaen. Tapaamisessa sovitaan myös toimijoiden välisestä yhteistyöstä ja sen kehittämisestä. Seurantaraatiin kutsutaan kuntien edustajat, maahanmuuttotyön käytännön toteuttajat, järjestötoiminnan edustajat, kotoutumiskouluttajat, TE-toimiston sekä Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän edustaja sekä poliisin, maistraatin ja Kelan edustajat. Seurantaraadin kokous toimii seurannan yhteenvetäjänä.

Seurannan ja arvioinnin pääpaino on vaikuttavuuden mittaamisessa paikallisella tasolla. Vaikuttavuusarvioinnissa käytetään sekä määrällisiä että laadullisia tietoja. Organisaatiot toteuttavat määrällistä ja laadullista seurantaa itsenäisesti, oman organisaation toimintatapoihin sopivalla tavalla. Tiedot kerätään yhteen ELY-keskuksen vuosittain koolle kutsumassa seurantaraadissa. Ohjelmakauden aikana kotouttamistyön kehittämisessä hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan rakennerahasto-ohjelmia. Ohjelmakauden lopulla teetetään laajempi arviointi ohjelman toteutumisesta sekä kerätään kehittämis ehdotuksia seuraavaa ohjelmakautta varten.

LÄHDELUETTELO

Etelä-Savon ELY-keskus (2010) Työperäisen maahanmuuton sanasto, 344 sanaa ja niiden selitykset. Julkaisu on saatavissa Internetistä osoitteesta
[http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/matto/home.nsf/files/Työperusteisen%20maahanmuuton%20sanasto/\\$file/Työperusteisen%20maahanmuuton%20sanasto.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/matto/home.nsf/files/Työperusteisen%20maahanmuuton%20sanasto/$file/Työperusteisen%20maahanmuuton%20sanasto.pdf).

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010). Laki on saatavissa Internetistä osoitteesta
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20kotoutumisen>.

Maahanmuuttovirasto. Tekstilainaus on saatavissa Internetistä osoitteesta
<http://www.migri.fi/medialle/sanasto>.

Neitola, Ellinoora ja Salonen, Anita (2012) Kainuun maahanmuuttotyön linjaukset 2012–2015. Kansainvälinen työvoima -projekti (ESR). Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen julkaisu. Raportteja 82/2012.

Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun alueellinen pakolaisten kuntiin osoittamisen strategia. Luettavissa Internetistä osoitteesta http://www.ely-keskus.fi/documents/10191/140916/Pohjois-Pohjanmaan_ja_Kainuun_alueellinen_pakolaisten_kuntiin_osoittamisen_strategia.pdf/ea38129d-11fd-4262-a5d7-5ad1d48dbf24

Tilastokeskus. Tilastot aiheittain. Saatavissa Internetistä osoitteesta
<http://www.stat.fi/til/aiheet.html>.

Ulkomaalaislaki (301/2004). Luettavissa Internetistä osoitteesta
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=ulkomaalaislaki>.

Valtion kotouttamisohjelma, hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, konserni, 27/2012. Saatavissa Internetistä osoitteesta
http://www.tem.fi/files/34181/TEMjul_27_2012_web.pdf.

Valtioneuvoston asetuskotoutumisen edistämiseen liittyvästä alkukartoituksesta
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110570>

LIITTEET

Liite 1. Työryhmien jäsenet

Kainuun kuntien yhteinen kotouttamisohjelma

Nimetyt työryhmän jäsenet

Kajaanin kaupunki	Asta Komulainen Eila Parviainen Liisa Härmä (Arja Immonen, Kajaanin kaupungin koulutusliikelaitos, varajäsen) Helena Okkonen Sanna Lanki	Kajaanin Maahanmuuttajapalvelut Kaukametsän opisto Kajaanin kaupungin koulutusliikelaitos Kajaanin Sivistyspalvelut, varhaiskasvatus Kajaanin Sivistyspalvelut, perusopetus
Hyrynsalmen kunta	Tuula Heikkinen, Hallintopalvelut (Anja Heikkinen, varajäsen)	
Kuhmon kaupunki	Timo Heikkilä, Sivistystoimiala	
Paltamon kunta	Paavo Nuortimo, Sivistyspalvelut (Eija Alasalmi, rehtori, varajäsen)	
Puolangan kunta	Tuija Mikkonen, Sivistyspalvelut	
Ristijärven kunta	Tiinalliisa Portano, Sivistystoimiala (Oiva Jansson, Hallintopalvelut, varajäsen)	
Sotkamon kunta	Päivi Huotari, Hallintopalvelut (Mika Kilpeläinen, Sivistyspalvelut, varajäsen)	
Suomussalmen kunta	Leena Manner, Vapaa sivistystyö (Anna Tolonen, Hallintopalvelut, varajäsen)	
Kainuun TE-toimisto	Kati Kemppainen (Ari Torvinen, varajäsen)	
Kolmas sektori	Anneli Vatula, Kainuun Nuotta ry (Nina Korkeala, Kainuun Nuotta ry, varajäsen)	
Maahanmuuttajajärjestöt	Anna Vyzhletsova, Etnika Kainuu ry (Karim Ubaedulla Shah, varajäsen)	
Kainuun Sote-kuntayhtymä	Matti Heikkinen, Perhepalvelut Terttu Karjalainen, vs. vastuualuepäällikkö/terveyden ja sairaudenhoitopalvelut, vastaanotto- ja terveystieteiden sairaalatoiminta	
Asiantuntijajäsen	Ellinoora Neitola, ELY-keskus	

Kainuun kuntien yhteinen kotouttamisohjelma

Alatyöryhmien kokoontumisiin osallistuneet

Pienet kunnat

- Leena Manner, Suomussalmen kunta
- Anna Tolonen, Suomussalmen kunta
- Matti Heikkinen, sote-kuntayhtymä
- Päivi Ahola-Anttonen, sote-kuntayhtymä
- Susanna Heikkinen, sote-kuntayhtymä
- Riitta Peussa, Suomussalmen kunta
- Päivi Huotari, Sotkamon kunta
- Kati Kemppainen, Kainuun te-toimisto
- Paavo Nuortimo, Paltamon kunta
- Tuija Mikkonen, Puolangan kunta

Elinkeinot, yrittäjyys ja työllistyminen

- Ari Kainulainen, Kainuun ELY-keskus
- Jukka Kohonen, Kainuun ELY-keskus
- Ellinoora Neitola, Kainuun ELY-keskus
- Anne Ristioja, Kainuun ELY-keskus
- Ari Torvinen, Kainuun Te-toimisto
- Hannele Tuovila, Kainuun Te-toimisto

Kajaanin maahanmuuttajapalvelut

- Asta Komulainen
- Jaana Leppänen
- Lea Rautiainen
- Suvi-Maria Tolonen

Varhaiskasvatus ja perusopetus

- Helena Okkonen, Kajaanin kaupunki
- Sanna Lanki, Kajaanin kaupunki

Kotouttamisohjelman tekstin muokkaus

- Asta Komulainen, työryhmän pj.
- Ellinoora Neitola, työryhmän asiantuntijajäsen
- Sanna Lanki, työryhmän sihteeri

Liite 2. Tilastot

paikkakunta	määrä	osuus väestöstä
koko Suomi	195 511	3,60 %
koko Kainuu	1 396	1,73 %
Kajaani	892	2,35 %
Sotkamo	131	1,23 %
Suomussalmi	128	1,45 %
Kuhmo	103	1,11 %
Vaala	36	1,10 %
Puolanka	36	1,22 %
Paltamo	29	0,77 %
Hyrnsalmi	28	1,07 %
Ristijärvi	13	0,89 %

Kuva 1. Ulkomaalaisten sijoittuminen paikkakunnittain vuoden 2012 lopussa (Tilastokeskus).

Suurimmat ryhmät		
Venäjä	522	37 %
Somalia	88	6 %
Kongon dem. tasavalta	87	6 %
Irak	77	6 %
Viro	64	4 %
Afganistan	63	4 %
Ruotsi	55	3 %
Thaimaa	42	3 %
Turkki	25	2 %
Ent. Sudan	23	2 %
Iran ja Eritrea	22	2 %

Kuva 2. Suurimmat ulkomaalaiset väestöryhmät Kainuussa (Tilastokeskus).

Suurimmat ryhmät			
suomi	78 861	persia	60
venäjä	805	englanti	56
kurdi	101	arabia	51
somali	94	saksa	43
eesti, viro	73	ruanda	42
ruotsi	66	thai	42

Kuva 3. Suurimmat kieliryhmät Kainuussa (Tilastokeskus).

Kunta	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kajaani	1	4	90	51	72	84	39	143	122	102	98	103	92
Vuolijoki**	61	19	29	7	69	28	2						
yhteensä	62	23	119	58	141	112	41	143	122	102	98	103	92

Kuva 4. Kainuun vastaanottamat pakolaiset vuodesta 2000 alkaen (Tilastokeskus).

MAAHANMUUTTOTYÖHÖN LIITTYVÄÄ SANASTOA

Alkuhaastattelu

Alkuhaastattelussa selvitetään seuraavat maahanmuuttajan yleiset kotoutumisen valmiudet:

- 1) luku- ja kirjoitustaito;
- 2) suomen ja ruotsin kielen taito;
- 3) opiskelutaidot ja -valmiudet;
- 4) aikaisempi koulutus ja työkokemus;
- 5) erityistaitoihin liittyvä osaaminen ja muut vahvuudet;
- 6) omat työllistymis- ja koulutustoiveet;
- 7) elämäntilanne ja siitä johtuvat palvelutarpeet.

Alkukartoitus

Alkukartoituksessa arvioidaan alustavasti maahanmuuttajan työllistymis-, opiskelu- ja muut kotoutumisvalmiudet sekä kielikoulutuksen ja muiden kotoutumista edistävien toimenpiteiden ja palvelujen tarpeet. Alkukartoituksessa selvitetään tätä tarkoitusta varten tarvittavassa laajuudessa maahanmuuttajan aikaisempi koulutus, työhistoria, kielitaito sekä tarvittaessa muut työllistymiseen ja kotoutumiseen vaikuttavat seikat.

Alkukartoituksesta ja sen järjestämisestä säädetään tarvittaessa tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Ammatillinen tunnustaminen

Tutkintojen ammatillisella tunnustamisella tarkoitetaan ulkomaisen koulutuksen tuottaman ammatillisen kelpoisuuden ja pätevyyden tunnustamista haettaessa työtä tai opiskelupaikkaa. Tunnustaminen ei johda automaattisesti virallisen todistuksen tai tutkintotodistuksen antamiseen, vaan se toimii pohjana viralliselle tunnustamiselle. Opetushallitus päättää ulkomaisen tutkinnon tuottamasta virkakelpoisuudesta Suomessa. Opetushallitus toimii myös tutkintojen kansainvälisen vertailun tiedotuskeskuksena. Terveystieteiden ammattihenkilö, joka on suorittanut ammattipätevyyteen johtavan tutkinnon muualla kuin Suomessa, voi tietyin edellytyksin saada laillistuksen tai nimikesuojauksen Suomessa. Tämä edellyttää toimivaltaisen viranomaisen suorittamaa tutkinnon tunnustamista. Terveystieteiden ammattihenkilöiden kohdalla tämä toimivaltainen viranomainen on sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira. Opetushallitus neuvoo pyynnöstä korkeakouluja akateemisen tutkinnon tunnustamiseen liittyvissä kysymyksissä. Korkeakoulujen lisäksi opetushallitus palvelee muita koti- ja ulkomaisia viranomaisia, oppilaitoksia ja yksittäisiä kansalaisia.

Elinkeinoharjoittajan oleskelulupa

Elinkeinoharjoittajan oleskeluluvan tarvitsee ulkomaalainen, joka aikoo harjoittaa Suomessa itsenäistä elinkeinoa tai ammattia. Lupaa eivät tarvitse EU:n jäsenmaiden ja niihin rinnastettavien maiden kansalaiset.

Etnisten suhteiden neuvottelukunta

Etnisten suhteiden neuvottelukunta ETNO on valtioneuvoston asettama asiantuntijaelin, jonka tehtävänä on avustaa ministeriöitä etnisesti yhdenvertaisen ja monimuotoisen yhteiskunnan kehittämisessä. Valtakunnallisen ETNO:n rinnalla toimii seitsemän alueellista etnisten suhteiden neuvottelukuntaa. Pohjois-Suomen ETNO:n toimintaa koordinoi Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus.

EU-kansalainen ja häneen rinnastettava

Suomi on EU:n jäsenvaltio. EU-maiden kansalaisilla on vapaa liikkumis- ja työnteko-oikeus unionin alueella. Vapaan liikkumisen säännöksiä sovelletaan myös Islannin, Liechtensteinin, Norjan ja Sveitsin kansalaisiin. Islannin, Liechtensteinin ja Norjan oikeudet perustuvat ETA-sopimukseen. Sveitsin kanssa EU on erikseen tehnyt sopimuksen vapaasta liikkuvuudesta.

EURES

European Employment Services (EURES) on kaikki EU/ETA-maat sekä Sveitsin kattava työnvälitysverkosto. EURES palvelee sekä kaikkia työnhakijoita, jotka haluavat työskennellä ulkomailla että työnantajia, jotka haluavat hakea työntekijöitä toisista EURES-alueen maista. EURES:lla on oma verkkosivustonsa, jossa on työpaikka- ja hakijapankki sekä tietokannat eri maiden työ- ja elinoloista ja alueellisista työmarkkinoista. Työnhakijat voivat jättää työhakemuksensa ja ansioluettelonsa EURES-portaalin hakijapankkiin (CV Search), josta työnantajat voivat etsiä sopivia henkilöitä avoimiin työpaikkoihinsa ja ottaa heihin suoraan yhteyttä. EURES-hakijapankin käytössä olevat kielet ovat englanti, ranska ja saksa. Suoria yhteyksiä voi kuitenkin hoitaa millä kielellä tahansa. EURES-alueen maan kansalainen on toisessa sopimusmaassa tasa-arvoinen paikallisiin työnhakijoihin nähden.

Kansainvälinen suojelu

Turvapaikanhakija voi hakea kansainvälistä suojelua turvapaikkahakemuksella. Hakemus esitetään Suomen rajalla tai alueella, ja se käsitellään turvapaikkamenettelyssä.

Kiintiöpakolainen

Kiintiöpakolainen on henkilö, jolle UNHCR on myöntänyt pakolaisaseman ja jolle on myönnetty maahantulolupa budjetissa vahvistetun pakolaiskiintiön mukaisesti. Suomen eduskunta päättää vuosittain pakolaiskiintiön suuruuden. Määrä on ollut jo vuosia 750. Kiintiöpakolaisen pakolaisaseman vahvistaa YK:n pakolaisjärjestö, minkä jälkeen henkilö uudelleensijoitetaan Suomeen. Kiintiöpakolainen saa oleskeluluvan ja hänellä on Suomessa työnteko-oikeus.

Kotouttaminen

Kotouttamisella tarkoitetaan niitä toimenpiteitä, jotka tähtäävät maahanmuuttajan kotoutumiseen. Kotouttamisen tavoitteena on, että maahanmuuttajat voivat osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan kuten muutkin maassa asuvat. Suomen tai ruotsin kielen oppiminen on yksi kotoutumisen

keskeinen tekijä. Työikäisten maahanmuuttajien kohdalla tavoitteena on, että he pääsevät työelämään ja heidän osaamisensa ja koulutuksensa saadaan suomalaisen yhteiskunnan käyttöön. TE-toimistot ja kuntien maahanmuuttotyöntekijät auttavat Suomeen muuttavia alkuun. Kunnalla on alueellaan yleis- ja yhteensovittamisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä, suunnittelusta ja seurannasta. Kunta järjestää kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä ja palveluja maahanmuuttajille. Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa maahanmuuttajien kotouttamisesta ja ELY-keskukset huolehtivat suunnittelusta yhteistyössä kuntien ja TE-toimistojen kanssa.

Kotouttamisohjelma

Kotouttamisohjelma on kunnassa tai kuntien yhteistyönä tehty asiakirja, joka sisältää kyseisen kunnan osalta kotouttamiseen liittyvät tavoitteet, toimenpiteet sekä resurssit. Kunta laatii kotouttamisohjelman yhteistyössä alueen muiden maahanmuuttotoimijoiden kanssa.

Kotoutuminen

Kotoutuminen tarkoittaa maahan muuttaneen henkilön sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään siten, että henkilö säilyttää oman kielensä ja kulttuurinsa. Maahanmuuttajan koulutustaso, eri kulttuurien tuntemus ja valtaväestön asenteet vaikuttavat merkittävästi kotoutumisen edistymiseen.

Kotoutumiskoulutus

Kotoutumiskoulutuksena oppivelvollisuusiän ylittäneelle maahanmuuttajalle järjestetään suomen tai ruotsin kielen opetusta ja tarvittaessa luku- ja kirjoitustaidon opetusta sekä muuta opetusta, joka edistää työelämään ja jatkokoulutukseen pääsyä sekä yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja elämänhallintaan liittyviä valmiuksia. Kotoutumiskoulutukseen voi sisältyä myös aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tutkinnon tunnustamista sekä ammatillista suunnittelua ja uraohjausta.

Kotoutumiskoulutus toteutetaan pääsääntöisesti työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena siten kuin julkisesta työvoimapalvelusta annetussa laissa säädetään. Kotoutumiskoulutusta voidaan järjestää myös omaehtoisena opiskeluna. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus vastaa työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena toteutettavan kotoutumiskoulutuksen järjestämisestä toimialueellaan. Työ- ja elinkeinotoimisto ohjaa maahanmuuttajan työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena toteutettavaan kotoutumiskoulutukseen tai hakeutumaan omaehtoiseen opiskeluun. Kunta voi sekä järjestää kotoutumiskoulutusta että ohjata maahanmuuttajan hakeutumaan joko järjestämäänsä kotoutumiskoulutukseen tai muun toimijan järjestämään omaehtoiseen opiskeluun.

Kotoutumissuunnitelma

Kotoutumissuunnitelma on maahanmuuttajan yksilöllinen suunnitelma niistä toimenpiteistä ja palveluista, joiden tarkoituksena on tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia hankkia riittävä suomen tai ruotsin kielen taito sekä muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja sekä edistää hänen mahdollisuuksiaan osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan.

Suomen tai ruotsin kielen opiskelun lisäksi kotoutumissuunnitelmassa voidaan sopia maahanmuuttajan oman äidinkielen opetuksesta, yhteiskuntaan perehdyttävästä opetuksesta, luku- ja kirjoitustaidon sekä perusopetusta täydentävästä opetuksesta, kotoutumiskoulutuksesta ja muista kotoutumista yksilöllisesti

edistävistä toimenpiteistä.

Kunta ja työ- ja elinkeinotoimisto laativat kotoutumissuunnitelman yhdessä maahanmuuttajan kanssa. Perustellusta syystä kunta ja maahanmuuttaja tai työ- ja elinkeinotoimisto ja maahanmuuttaja voivat kuitenkin laatia kotoutumissuunnitelman keskenään.

Maahanmuuttajalla on oikeus kotoutumissuunnitelmaan, jos hän on työtön ja rekisteröity työnhakijaksi työ- ja elinkeinotoimistoon julkisesta työvoimapaalvelusta annetussa laissa säädetyllä tavalla tai jos hän saa muuten kuin tilapäisesti toimeentulotuesta annetun lain mukaista toimeentulotukea. Kotoutumissuunnitelma voidaan laatia myös muulle maahanmuuttajalle, jos hänen arvioidaan alkukartoituksen perusteella tarvitsevan suunnitelmaa kotoutumisen edistämiseksi.

Maahanmuuttaja

Maahanmuuttaja on ulkomailta Suomeen muuttanut henkilö, joka on jonkin toisen maan kansalainen tai kokonaan kansalaisuutta vailla oleva henkilö. Yleiskäsite koskee kaikkia eri perustein muuttavia henkilöitä.

Oleskelulupa

Oleskelulupa on lupa saapua toistuvasti maahan ja oleskella maassa. Lupa on joko määräaikainen tai pysyvä. Oleskelulupa myönnetään ulkomaalaiselle muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten. EU/ETA-maan ja Sveitsin kansalaiset saavat työskennellä Suomessa ilman työntekijän oleskelulupaa eli työlupaa. Muiden maiden kansalaiset tarvitsevat luvan. Oleskelulupa haetaan Suomen edustustosta, TE-toimistosta tai poliisilaitokselta. Luvan voi hakea työntekijä tai työnantaja. Oleskelutapatyyppi merkitään lupaan kirjaintunnuksella. Oleskelulupa voi olla joko määräaikainen tai pysyvä (P). Määräaikainen lupa myönnetään tilapäisenä (B) tai jatkuvana lupana (A). Työnantaja voi kysyä neuvoa paikallispoliisilta lupa-asioissa. Jokaisen oleskelulupaa hakevan on täytettävä oma hakemuslomake ja jokaiselle lapselle on tehtävä oma oleskelulupahakemus. Oleskeluluvan hakeminen on maksullista, joten myös vanhempansa passiin tai matkustusasiakirjaan merkittyjen lasten hakemuksista peritään maksu. Hakemuslomakkeen ja luettelon tarvittavista liitteistä saa edustustosta tai sen voi tulostaa Maahanmuuttoviraston internetsivuilta.

Pysyvä oleskelulupa

Pysyvä oleskelulupa myönnetään henkilölle, joka on oleskellut Suomessa yhtäjaksoisesti jatkuvalla oleskeluluvalla neljä vuotta. Oleskelun syy tai muut erityiset syyt voivat aiheuttaa poikkeuksia. Lupa myönnetään toistaiseksi eikä sitä tarvitse uusida. Pysyvään oleskelulupaan merkitään kirjaintunnus P.

Määräaikainen oleskelulupa

Määräaikainen oleskelulupa voidaan myöntää joko jatkuvaisluonteista tai tilapäisluonteista oleskelua varten:

Jatkuva oleskelulupa

Lupa myönnetään ulkomaalaiselle, joka on tullut Suomeen pysyvässä maahanmuuttotarkoituksessa. Lupa on uusittava määräajan päätyttyä.

Jatkuvaan oleskelulupaan merkitään kirjaintunnus A.

Tilapäinen oleskelulupa

Lupa myönnetään ulkomaalaiselle, jonka tarkoituksena ei ole jäädä Suomeen pysyvästi. Lupa on uusittava määräajan päätyttyä.

Tilapäiseen oleskelulupaan merkitään kirjaintunnus B.

Opiskelijastatus

Opiskelijastatuksen saa ulkomailta Suomeen opiskelemaan tuleva henkilö tietyin edellytyksin. Opiskelija voi olla vaihto-opiskelijana vaihto-ohjelmien tai -sopimusten kautta. Opiskelija voi olla myös vieraileva opiskelija joko itsenäisesti tai vaihto-ohjelmien kautta. Opiskelijastatuksen saaneella on oppilaitoksen myöntämä voimassa oleva opiskelijakortti, jolla hän voi osoittaa opiskelijaoikeutensa myös muihin oppilaitoksiin, esimerkiksi täydentävää koulutusta hakiessaan. Opiskelijastatus antaa myös oikeuksia erilaisiin alennuksiin esimerkiksi matkalippujen hinnoissa ja opiskeluvälineiden tai atk-ohjelmalisenssien hankinnassa. Opiskelija voi tehdä työtä rajoitetusti.

Osaamisen tunnustaminen

Opintoja suorittavalla henkilöllä on oikeus saada osaamisen tunnustamista muualla suoritetuista opinnoista, jotka ovat tavoitteiltaan ja keskeisiltä sisällöiltään opetussuunnitelman mukaisia. Päätös muualla suoritettavien opintojen tunnustamisesta tulee tehdä ennen mainittujen opintojen aloittamista. Esimerkiksi lukiossa suoritettut matematiikan tai kielten opinnot ovat tyypillisiä muualla suoritettuja opintoja, joihin voi hakea osaamisen tunnustamista. Myös oppilaskuntatoiminnasta tai muusta järjestö- ja harrastustoiminnasta on mahdollista saada opintoviikkoja tai -pisteitä.

Pakolainen

Pakolaisaseman saa ulkomaalainen, joka on saanut turvapaikan Suomessa. Pakolaisaseman saa myös pakolaisuuden perusteella oleskeluluvan saanut ulkomaalainen, joka on otettu pakolaiskiintiössä Suomeen, tai edellä mainitun perheenjäsen, joka on saanut perhesiteen perusteella oleskeluluvan ja joka on katsottava pakolaiseksi. Jos turvapaikan saamisen edellytykset eivät täyty, voidaan hakijalle kuitenkin myöntää oleskelulupa toissijaisen suojelun tai humanitaarisen suojelun perusteella. Jatkuva oleskelulupa myönnetään ulkomaalaiselle, joka saa turvapaikan tai oleskeluluvan kiintiöpakolaisena, toissijaisen suojelun tai humanitaarisen suojelun perusteella.

Pakolaiskiintiö

Suomeen otetaan pakolaiskiintiössä YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n (YK:n pakolaisasiain päävaltuutettu) pakolaisiksi katsomia henkilöitä tai muita kansainvälisen suojelun tarpeessa olevia ulkomaalaisia uudelleen sijoitusta varten. Vuodesta 2001 lähtien Suomen pakolaiskiintiö on ollut 750 henkilöä.

Pakolaisstatus

Pakolaisstatus on pakolaisasema ja se myönnetään Suomessa YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n kautta tuleville kiintiöpakolaisille. Pakolaisstatuksen myöntää UNHCR. Myös turvapaikanhakija saa myönteisen turvapaikkapäätöksen myötä pakolaisstatuksen.

Paluumuuttaja

Paluumuuttaja on Suomen ulkopuolella asuva Suomen kansalainen tai syntyperältään suomalainen (ulkosuomalainen), joka palaa Suomeen. Suomessa käsitettä sovelletaan entisiin ja nykyisiin Suomen kansalaisiin sekä joihinkin entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin oleviin henkilöihin, joilla on suomalainen syntyperä. Viimeksi mainitut ovat kansallisuudeltaan mutta eivät kansalaisuudeltaan suomalaisia.

Perheen yhdistäminen

Suomessa asuva henkilö voi saada perheenjäsenensä Suomeen perheenyhdistämissäännösten perusteella.

Rekisteröinti

EU/ETA-maiden ja Sveitsin kansalaisen on rekisteröidyttävä paikallisella poliisilaitoksella, mikäli oleskelu Suomessa kestää yli kolme kuukautta. Pohjoismaiden kansalaisten rekisteröinti hoidetaan maistraatissa, ja se on tarpeen, jos oleskelu kestää yli kuusi kuukautta. Rekisteröinti tarkoittaa, että Suomessa työskentelevät EU/ETA-maiden sekä Sveitsin kansalaiset merkitään ulkomaalaisrekisteriin. EU:n ulkopuolisten maiden kansalaisten ei tarvitse rekisteröityä paikallispoliisilla, sillä heidät on rekisteröity jo ennen maahantuloa työ- ja oleskelulupien perusteella. Jatkoluvat haetaan poliisilaitokselta. Pysyvästi maahan muuttava työntekijä rekisteröidään vakinaisesti Suomessa asuvaksi, ja hänelle merkitään kotikunta, jos oleskelu kestää vähintään vuoden.

Saatavuusharkinta

Saatavuusharkinnalla pyritään varmistamaan, että työnantaja on ensin yrittänyt saada työvoimaa Suomesta, ennen kuin palkkaa sitä EU- ja ETA-maiden ja Sveitsin ulkopuolelta. Työvoiman saatavuusharkinta on kokonaisharkintaa, joka sisältää ennakkovalvonnan ja työvoiman saatavuuden arvioinnin. Voimassa olevan lain mukaan työ- ja elinkeinotoimiston tulee osapäätöstä tehdessään selvittää, ettei työntekijän oleskeluluvan myöntäminen estä kyseiseen työhön sopivan, työmarkkinoilla käytettävissä olevan henkilön työllistymistä. Saatavuusharkinta vaihtelee toimialoittain. Myönteinen osapäätös tarvitaan, jotta työntekijän oleskelu lupa voidaan myöntää. Ennakkovalvontaa suoritetaan selvittämällä muun muassa työsuhteen ehdot ja työnantajan suoriutuminen työnantajavelvollisuuksista.

Siirtolainen

Siirtolainen on pysyvästi toiseen maahan asumaan ja työskentelemään muuttanut henkilö.

Siirtotyöntekijä

Siirtotyöntekijä on henkilö, joka hakeutuu toiseen maahan töihin mutta ei asetu maahan pysyvästi asumaan.

Tilapäinen suojelu

Tilapäistä suojelua voidaan antaa kansainvälisen suojelun tarpeessa olevalle ulkomaalaiselle, jonka turvallinen paluu kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa ei ole mahdollinen esimerkiksi aseellisen selkkauksen, ihmisten joukkopaon, ympäristökatastrofin tai muun väkivaltatilanteen vuoksi. Tilapäisen suojelun antaminen edellyttää, että suojelun tarve voidaan arvioida lyhytaikaiseksi. Tilapäisen suojelun kesto on yhteensä enintään kolme vuotta. Valtioneuvosto päättää yleisistunnossa väestöryhmästä, johon

tilapäistä suojelua voidaan soveltaa, sekä ajanjaksosta, jolloin oleskelulupia tilapäisen suojelun perusteella voidaan myöntää.

Toimeentulovaatimus

Toimeentulovaatimus tarkoittaa sitä, että oleskeluluvan hakijalla on oltava riittävä toimeentulo asumiseen Suomessa. EU-lainsäädännössä turvattu toimeentulo on keskeinen elementti maahantuloon liittyvässä sääntelyssä. Toimeentulovaatimuksesta voidaan poiketa, jos laissa on toisin säädetty. Oleskelulupaa ei yleensä myönnetä tai lupa voidaan peruuttaa, mikäli toimeentulovaatimus ei täyty. Toimeentulovaatimus on vahvimmillaan ensimmäistä oleskeluluvan myöntämistä harkittaessa. Jatkolupien kohdalla esimerkiksi tilapäinen turvautuminen toimeentulotukeen tai muuhun vastaavaan toimeentuloa turvaavaan etuuteen ei ole luvan myöntämisen esteenä.

Toissijainen suojelu

Toissijainen suojelu on oleskeluluvan peruste, ja se myönnetään, ellei henkilöä voida palauttaa kotimaahansa ilmeisen hengenvaaran takia. Syitä voivat olla esimerkiksi vaara tulla surmatuksi tai epäinhimillisesti kohdelluksi sekä kotimaassa oleva vaaraa aiheuttava aseellinen selkkaus.

Turvapaikanhakija

Turvapaikanhakija on henkilö, joka pyytää suojaa ja oleskeluoikeutta vieraasta maasta. Turvapaikkahakemus on jätettävä maahan tullessa tai mahdollisimman pian maahan tulon jälkeen. Päätös turvapaikkahakemuksesta tehdään Maahanmuuttoviraston järjestämien turvapaikkapuhuttelujen perusteella. Kun kolme kuukautta on kulunut turvapaikkahakemuksen jättämisestä, turvapaikanhakija saa työskennellä Suomessa ilman oleskelulupaa, jos hänellä on voimassa oleva rajanylitykseen oikeuttava matkustusasiakirja. Jos turvapaikan hakijalla ei ole kyseistä asiakirjaa, hän saa työskennellä Suomessa ilman oleskelulupaa, kun hän on ollut maassa kuusi kuukautta.

Turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskus

Turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskukset ovat majoituksen ja perustoimeentulon palveluja tarjoavia laitoksia, joissa asuminen on turvapaikanhakijalle maksutonta, mikäli hänellä ei ole tuloja tai omia varoja. Vastaanotto toimintaa koordinoi Suomessa sisäasiainministeriön alainen maahanmuuttovirasto.

Tutkintojen tunnistaminen

Tutkintojen tunnistaminen on tapa selvittää henkilön osaaminen. Maahanmuuttajan tullessa Suomeen hänen osaamisensa voidaan tunnistaa opintotodistuksia vertaamalla ja hänen taitojaan testaamalla. Näyttötyö on eräs tunnistamismenetelmä. Kun näyttö on onnistuneesti suoritettu, voidaan hakea opetushallitukselta tutkintojen tunnustamista.

Tutkintojen tunnustaminen

Tutkintojen tunnustaminen tarkoittaa päätöstä siitä, millaisen kelpoisuuden ulkomainen tutkinto antaa Suomessa joko työmarkkinoilla tai jatko-opintoihin haettaessa. Tunnustamisen tekee opetushallitus.

Työvoiman vapaan liikkuvuuden periaate EU- ja ETA-alueilla

EU-maiden kansalaiset saavat hakea töitä toisista EU-maista, myös Suomesta. EU-kansalaiset saavat työskennellä toisissa EU-maissa, myös Suomessa, ilman työntekijän oleskelulupaa eli työlupaa. EU-kansalaisten lisäksi oikeus koskee myös muiden ETA-maiden sekä Sveitsin kansalaisia.

Ulkomailta rekrytointi

Työnantajien on mahdollista rekrytoida työvoimaa myös Suomen rajojen ulkopuolelta joko EU/ETA-maista ja Sveitsistä tai näiden ulkopuolelta. Rekrytointiin liittyvissä asioissa työnantajaa auttavat eri viranomaiset, erityisesti EURES-palvelut työ- ja elinkeinotoimistoissa. Lisäksi monet yksityiset työnvälitysyritykset tarjoavat rekrytointipalveluja maksua vastaan.

Ulkomainen vuokratyöntekijä

Työvoiman vuokrauksessa sovelletaan tilaajavastuulakia riippumatta siitä, hankitaanko vuokratyövoimaa kotimaasta vai ulkomailta. Ulkomaiselta vuokratyöyritykseltä on hankittava vastaavat selvitykset kuin kotimaiseltakin vuokratyöyritykseltä. Suomeen lähetettyihin vuokratyöntekijöihin sovelletaan lähetetyistä työntekijöistä annetun lain vähimmäistyöehtoja. Suomalainen tilaaja on velvollinen huolehtimaan sopimuksessaan siitä, että ulkomainen työvoiman vuokrausyritys asettaa tarvittaessa edustajan. Työ- ja elinkeinotoimiston internetsivuilla on tietoa ulkomaisen työntekijän luvista ja rekisteröinnistä sekä verotuksesta myös englanniksi, viroksi ja venäjäksi. ETA-alueen ulkopuolisten maiden kansalaiset tarvitsevat Suomessa työskentelyä varten työntekijän oleskeluluvan. Ulkomaalaislaissa on määritelty tarkemmin ne tehtävät, alat ja asemat, joihin liittyy oikeus tehdä työtä ilman työntekijän oleskelulupaa.

Viisumi

Viisumi on maahantulolupa, jonka tarvitsevat ulkomaalaiset, jotka tulevat Suomeen matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten (enintään kolme kuukautta). Viisumilajeja ovat kauttakulkuviisumi, kertaviisumi, lentokentän kauttakulkuviisumi, paluuviisumi ja toistuvaisviisumi. Viisumin myöntää toimivaltainen Schengen-jäsenmaiden diplomaatti- tai konsuliedustusto. Viisumi haetaan kohdemaan (Suomi) diplomaatti- tai konsuliedustustosta ulkomailla. Lisä tietoja viisumin hakemisesta, voimassaoloajoista, maksuista ja siitä, minkä maiden kansalaiset ovat viisumivapaita, saa sisäasiainministeriön internetsivuilta.

Lähteinä käytetty: Kainuun maahanmuuttotyön linjaukset 2012–2015, Työperäisen maahanmuuton sanasto/ Etelä- Savon ELY-keskus 2010 , Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) ja Maahanmuuttoviraston Internetsivut.